

MELANCHTHON

CHRISTELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP

Anti-pestbeleid

2017

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	2
VOORWOORD	3
SAMENVATTING.....	4
1 INFORMATIE OVER PESTEN.....	5
1.1 PLAGEN	5
1.2 PESTEN.....	5
1.3 VORMEN VAN PESTEN.....	6
1.4 SIGNALEREN VAN PESTEN	6
1.5 ROLLEN BIJ PESTEN.....	6
2 FUNCTIES	7
2.1 FUNCTIES EN ROLLEN BINNEN MELANCHTHON.....	7
2.2 VERTROUWENSPERSOON.....	9
2.3 (ALGEMEEN) ANTI-PESTCOÖRDINATOR	9
2.4 GEDEELDE VERANTWOORDELIJKHEID SCHOOL EN OUDERS	9
3 PREVENTIE	10
3.1 ALGEMENE MAATREGELEN	10
3.2 PROGRAMMA'S.....	11
4 MONITORING.....	12
4.1 WAAROM MONITOREN	12
4.2 VERPLICHTING.....	12
4.3 MONITORINGSINSTRUMENT VENSTERS	12
5 INTERVENTIES.....	13
5.1 PROCEDURE.....	13
5.2 SANCTIONERING	14
5.3 REGISTRATIE	14
5.4 EVALUATIE	15
5.5 KLACHTENREGELING ALGEMEEN.....	15
BIJLAGEN.....	16

Voorwoord

Je kunt alleen iets leren als je je veilig voelt op school. Voor Melanchthon is een schoolklimaat waar iedere leerling zich veilig en prettig voelt dan ook een elementair gegeven. Niet voor niets is de kern van het Melanchthon DNA: 'Je mag er zijn en je doet er toe'. Wij willen een school zijn waar leerlingen zich thuis voelen, waar ze graag naartoe komen en zich serieus genomen voelen.

Bij Melanchthon werken we volgens de waarden verantwoordelijkheid, eigenaarschap, verbondenheid en respect. Daarmee zorgen we ervoor dat iedereen zich prettig kan voelen op school. We spreken regels af over hoe we met elkaar omgaan en dat we iemands persoonlijke grenzen respecteren. Pesten betekent dat iemand de ervaring heeft dat zijn/haar grenzen worden overschreden en dat past niet in een schoolklimaat waar je jezelf kunt ontwikkelen en goede leerprestaties kunt behalen. Pesten wordt binnen Melanchthon dan ook niet geaccepteerd.

Bij Melanchthon zetten we ons samen in om voor iedere leerling een fijne schooltijd te realiseren: leerlingen, docenten, onderwijsondersteunend personeel, schoolleiders en ouders. Het tegengaan van pesten is bij ons een gezamenlijke aanpak, waar iedereen achter staat, aan meewerkt en op reflecteert. Het gaat niet alleen om pesten, maar vooral over hoe we met elkaar omgaan. We zorgen samen voor een school waar je wordt gerespecteerd, in je waarde wordt gelaten en er bij hoort.

Met dit anti-pestbeleidsplan bewerkstelligen we een positieve, schoolbrede en contextgerichte aanpak om pesten te voorkomen en tegen te gaan. Het beleid is ingebed in de dagelijkse praktijk op de vestigingen en voldoet aan de wettelijke normen.

Dit anti-pestplan sluit aan bij de bestaande zorgstructuur van Melanchthon. Tevens is het een (geactualiseerd) onderdeel van het Melanchthon Veiligheidsplan en als zodanig verbonden met het beleid ten aanzien van schorsing en verwijdering van leerlingen en het beleid ten aanzien van ongewenst gedrag (zoals agressie, seksuele intimidatie en geweld).

Het beleid van Melanchthon ten aanzien van pesten bevat de volgende aspecten:

- Informatie over pesten
- Rollen en taken
- Preventieve maatregelen
- Monitoring, evaluatie en registratie
- Interventies

In dit document zullen deze aspecten nader worden uitgewerkt. Omdat Melanchthon uit negen vestigingen bestaat en iedere vestiging zijn eigenheid kent, zullen de acties en activiteiten die in dit plan beschreven staan niet op iedere vestiging identiek worden uitgevoerd, maar worden ingezet op de manier die het beste bij de eigen vestiging past.

Samenvatting

Melanchthon zet zich in voor een veilig, prettig schoolklimaat waarin alle leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen. We nemen maatregelen om pesten te voorkomen en te bestrijden. Hierbij draait het nooit alleen om gepeste en pestende leerlingen; pesten vindt altijd plaats binnen groepsverband. Daarnaast spelen ook de medewerkers op school en de ouders van leerlingen een rol. Melanchthon kiest daarom voor een schoolbrede aanpak van pesten. Interventies, zowel preventief als curatief, worden op schoolniveau, klassikaal niveau en individueel niveau gecombineerd.

Melanchthon kiest voor een schoolbrede aanpak van pesten.

Het voorkomen en aanpakken van pesten doen we via de PDCA-cyclus¹: Plan, Do, Check, Act. Dit is een terugkerende cyclus om continu te controleren en verbeteren. In dit anti-pestbeleid worden de onderdelen van deze cyclus uitgebreid beschreven. Samengevat komt het neer op de volgende punten:

Act (huidige situatie in schooljaar 2016-2017):

- Alle vestigingen hebben een anti-pestcoördinator aangesteld;
- Alle vestigingen hanteren een anti-pestprotocol, wat onderdeel is van het Melanchthon Veiligheidsplan;
- De vestigingen monitoren het welzijn van de leerlingen, bijvoorbeeld door middel van vragenlijsten, mondelinge gesprekken of de tevredenheidsenquête van Vensters;
- Op iedere vestiging is een vertrouwenspersoon aangesteld;
- Bij incidenten worden gepaste interventies gepleegd, op verschillende manieren en met verschillende programma's;
- Er wordt op diverse manieren preventief aandacht besteed aan pesten;
- Iedere vestiging heeft de klachtenregeling op haar website gepubliceerd;
- Incidenten en interventies worden geregistreerd in het leerlingvolgsysteem in SOM.

Plan:

- We willen iedere leerling een zo veilig mogelijke leeromgeving bieden;
- We nemen de hiervoor benodigde (extra) maatregelen.

Do:

- Serge Klaassen is algemeen anti-pestcoördinator die Melanchthon-breed adviseert en informeert over pesten;
- Iedere vestiging heeft een functionaris met de taken van anti-pestcoördinator in zijn/haar portefeuille die het anti-pestbeleid op de vestiging coördineert, uitvoert en als aanspreekpunt fungeert;
- De rollen en taken binnen de school zijn duidelijk vastgelegd en deze worden overeenkomstig uitgevoerd;
- Er worden (extra) preventieve maatregelen genomen tegen pesten.

Check:

- De sociale veiligheidsbeleving van leerlingen wordt verplicht jaarlijks gemonitord via de enquête in Vensters.

Act:

- Het anti-pestbeleid ('plan') wordt bijgesteld wanneer blijkt uit de monitoringsgegevens dat dit nodig is.

¹ Zie <http://www.pdcacyclus.nl/>.

1 Informatie over pesten

1.1 Plagen

Plagen is een speelse, vriendschappelijke manier van omgang waarbij leerlingen aan elkaar gewaagd zijn. Het is onschuldig, gaat over en weer en er kan om worden gelachen. De leerlingen zijn gelijk aan elkaar en het is niet gericht op het beschadigen of buitensluiten van een ander. Het is eerder een teken van verbondenheid: wij horen bij elkaar. Plagen komt af en toe voor en duurt nooit lang. Plagen kan ook leerzaam zijn; kinderen leren zo met conflicten om te gaan en hun grenzen aan te geven.²

1.2 Pesten

Pesten wordt niet zozeer gedefinieerd door de handeling zelf, als wel door de intentie ervan. Pesten vindt plaats met de bedoeling om een ander pijn te doen, te vernederen of buiten te sluiten.³ Het is een stelselmatige vorm van agressie waarbij één of meer personen proberen een ander persoon fysiek, verbaal of psychologisch schade toe te brengen. Bij pesten is de macht ongelijk verdeeld.⁴ Pesten heeft drie hoofdkenmerken:

- Het is intentioneel
- Het vindt structureel plaats (herhaaldelijk en over een langere periode)
- Het is eenzijdig (er is een machtsverschil tussen dader en slachtoffer)

Pesten is dus het bewust en herhaaldelijk kwetsen van de ander. Doordat er sprake is van een machtsverschil, kan de gepeste leerling niet meer voor zichzelf opkomen. Het gebeurt steeds opnieuw en over een langere periode.

Natuurlijk ligt de definitie van pesten niet alleen bij bovengenoemde factoren. De grens tussen plagen en pesten kan heel dun zijn en wordt overschreden wanneer iemand aangeeft het als ongewenst gedrag te ervaren. Dus ook als de dader onbewust andermans grenzen overschrijdt, wordt dit serieus genomen. Het is dan van belang dat de dader bewust wordt van hoe zijn/haar daden door de ander ervaren worden. Wat de één grappig vindt, kan bij de ander heel kwetsend overkomen. Bij Melanchthon respecteren we daarom elkaars grenzen.

Bij Melanchthon
respecteren we
elkaars grenzen.

De gevolgen van pesten kunnen groot zijn, zowel op fysiek, psychisch en sociaal-emotioneel gebied. Niet alleen de gepeste is slachtoffer, ook de pester(s) en andere leerlingen van de groep ondervinden er nadelige gevolgen van.

Pesten is altijd een groepsproces, maar niet iets wat 'nu eenmaal bij groepen hoort'. Het getuigt van een onveilige, negatieve basissfeer in de groep en is een structureel probleem voor alle groepsgenoten. Pesten is dan ook alleen op te lossen in groepsverband.⁵

Voor meer informatie over het verschil tussen pesten en plagen, zie bijlage 1.

² *Alles over pesten*, Mieke van Stigt, 2014, p. 16 en *Groepsplan gedrag in het voortgezet onderwijs*, Kees van Overveld, 2014, p. 108.

³ Idem.

⁴ <http://www.nji.nl/Pesten-Probleemschets-Definitie>.

⁵ *Alles over pesten*, Mieke van Stigt, 2014, p. 20-21.

1.3 Vormen van pesten

Pesten kan verschillende vormen aannemen. Voorbeelden zijn:

- **Verbaal:** schelden, beledigen, vernederen, bedreigen, belachelijk maken, roddelen, uitlachen
- **Digitaal:** ongewenste berichten of foto's/filmpjes sturen via email, chat, Whatsapp, Facebook, sms, niet reageren op berichten, 'niet liken'-posts
- **Fysiek:** schoppen, slaan, aan haren trekken, duwen, spugen, laten struikelen, seksuele intimidatie
- **Materieel:** stelen, afpakken, kwijtmaken of vernielen van bezittingen
- **Intimidatie/bang maken:** achtervolgen, opwachten, klem zetten, de weg versperren
- **Afpersing:** dwingen bezit af te geven, geld mee te nemen
- **Sociaal buitensluiten,** negeren, isolatie

1.4 Signaleren van pesten

Pesten is vaak niet zichtbaar. Vaak gebeurt het buiten het zicht van de leerkracht om. Bovendien zeggen kinderen die worden gepest er vaak niets over. Bijvoorbeeld omdat ze de situatie niet goed overzien, zich schamen of het pestgedrag als terecht beschouwen. Ook kunnen ze bang zijn niet serieus genomen te worden, dat er niets zal veranderen aan de situatie of deze nog erger wordt, of dat ze de controle over de situatie kwijtraken.

Het is daarom van groot belang dat leerkrachten, onderwijsondersteunend personeel en ouders altijd alert zijn op mogelijke signalen van pesten. Mogelijke signalen zijn: stil/teruggetrokken zijn, blijven hangen in de klas, alleen gaan staan/zitten in en om school, lichamelijke klachten, niet naar school willen/gaan, geen vrienden op school (die thuis komen), verminderde schoolresultaten, verwondingen, vernielde/ontvreemde spullen, etc. In bijlage 2 staat een uitgebreidere opsomming van mogelijke signalen van pesten.

1.5 Rollen bij pesten

Bij pesten zijn de hoofdrollen weggelegd voor de gepeste leerling en de pester. Toch zijn dit niet de enige betrokken partijen. Ook de andere leerlingen in de klas, de medewerkers van de school en de ouders van de leerlingen spelen, bewust of onbewust, een rol. Bij een integrale aanpak van pesten moet worden gekeken naar de achterliggende motieven van het gedrag van alle partijen en worden zij allen betrokken bij de preventieve en curatieve aanpak van pesten.

Wie zijn er betrokken:

- **De gepeste leerling**
 - leerlingen die gepest worden hebben veelal een van de volgende kenmerken: verlegen, (sociaal/motorisch) onhandig, onzeker, kwetsbaar (eerder gepest of moeite met grenzen aangeven), afhankelijk, anders dan de middenmoot (qua uiterlijk, kleding, gedrag), nieuw in de klas, hebben een beperking of worden thuis over beschermd.
- **De pester**
 - pesters pesten vaak vanuit de volgende motieven: uitoefenen van macht, 'eten of gegeten worden', roep om aandacht, jaloezie, eigen onzekerheid overschreeuwen, zich groot voelen door een ander te kleineren, problematische thuissituatie, door een beperking of stoornis.
- **De klasgenoten**
 - waaronder meelopers, zwijgers, verdedigers, etc.
 - vaak zijn zij bang om ook gepest te worden of hebben niet in de gaten wat er gebeurt
 - hebben vaak last van de negatieve sfeer in de klas, wat invloed heeft op hun leerprestaties
- **De medewerkers**
- **De ouders**

2 Functies

2.1 Functies en rollen binnen Melanchthon

Pesten kan alleen worden aangepakt als iedereen binnen de school hieraan meewerkt. Binnen Melanchthon hebben daarom diverse functionarissen actief te maken met het anti-pestbeleid. In deze paragraaf staan de betrokken functies en bijbehorende rollen opgenoemd. Bij uitvoering van het anti-pestbeleid is de algemene zorgstructuur van Melanchthon van toepassing. Deze zorgstructuur is opgenomen in het Melanchthon Zorgplan⁶ en in bijlage 4. Zie hieronder de vernieuwde zorgstructuur, met daarin de rol van anti-pestcoördinator opgenomen, en de beschreven rollen.

Vestiging: 1^e lijn

- **Mentor/docent**
 - monitoren sfeer in de klas
 - bijdragen aan positieve groepsvorming
 - signaleren van groeps- en individueel gedrag
 - uitvoeren interventies bij pesten; gesprekken met slachtoffer(s), pester(s) en groep
 - registratie van incidenten
 - contact met ouders
 - informeren anti-pestcoördinator en schoolleiding
- **OOP/pauzewacht**
 - toezicht en monitoren sfeer buiten de klas
 - signaleren van groeps- en individueel gedrag
 - inlichten mentor/schoolleiding

Vestiging: 2^e lijn

- **Leerlingbegeleider**
 - begeleiding van pester, gepeste leerling, meelopers en klas
- **Anti-pestcoördinator** (adjunct-directeur/zorgcoördinator/andere functionaris die op vestiging verantwoordelijk is voor anti-pestbeleid) (uitvoerende functie) (zie ook § 2.3)
 - coördinatie van anti-pestbeleid op vestiging
 - bemiddeling tussen leerlingen bij pesten; optioneel
 - doorverwijzen naar bijvoorbeeld externe hulp
 - adviseren over passende interventies aan mentor/docent
 - volgen van de voortgang en resultaten van een peestsituatie en interventies
 - meten van veiligheidsbeleving d.m.v. jaarlijkse monitor
 - registratie en monitor van afhandeling klachten en incidenten inzake pesten
 - advies aan schooldirectie over (aanpassing) anti-pestbeleid
 - samenwerken met systeembeheerder bij pesten via online media
 - informatieverstrekking naar leerlingen, ouders en medewerkers; optioneel
 - bewaking van de samenhang van anti-pestactiviteiten op de vestiging
- **Vestigingszorgcoördinator**
 - inbreng situaties in zorgoverleg
 - coördinatie van specifieke zorg
- **Vertrouwenspersoon** (zie ook § 2.2)
 - opvang en ondersteuning van de klager bij probleem/conflict omtrent ongewenst gedrag
 - begeleiding van de klager bij de formele klachtprocedure via de klachtencommissie
- **Directie**
 - hoor-en wederhoor bij incidenten
 - contact met ouders
 - vervolgenterventies/sancties

⁶ Zie www.melanchthon.nl

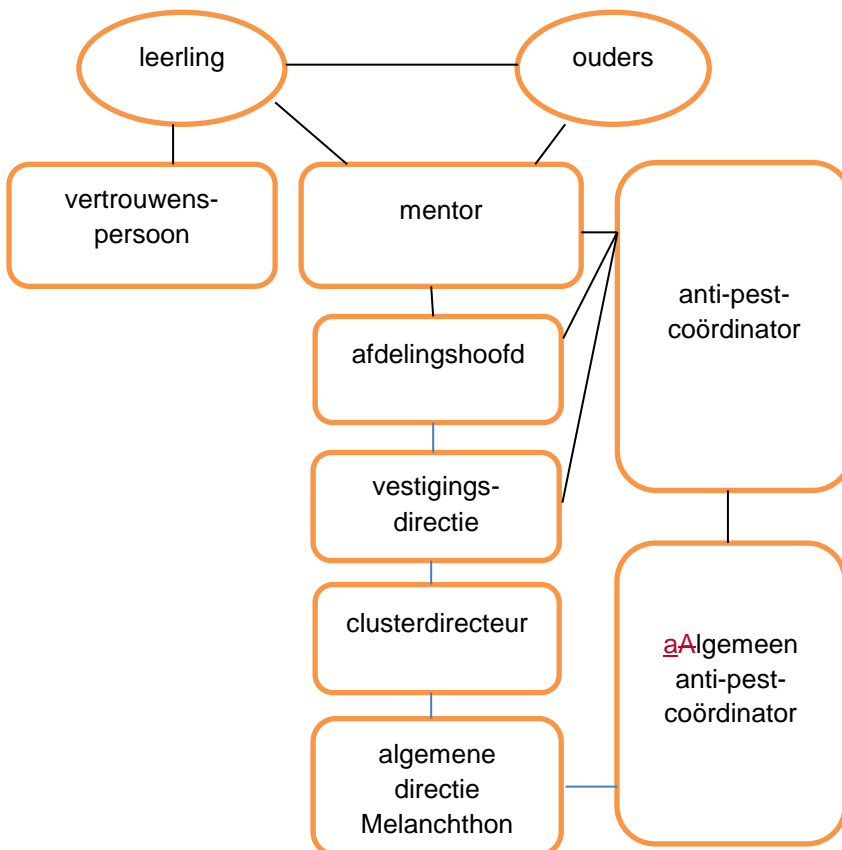
Vestiging: 3^e lijn

- **Algemeen anti-pestcoördinator** (inhoudelijke functie) (zie ook § 2.3)
 - advies aan vestigingen over preventie, interventies, doorverwijzing
 - advies aan stafbureau over anti-pestbeleid
 - voorlichting & training
 - bijhouden van ontwikkelingen en regelgeving
- **Algemeen zorgcoördinator**
 - inbreng situatie in extern zorgoverleg
- **Algemene directie**
 - hoor-en wederhoor
 - objectief onderzoek bij klachten en incidenten
 - treffen van maatregelen
- **Extern deskundige/ambulant begeleider**
 - begeleiding gepeste leerling, pester en/of klas
- **Politie**
- **Leerplicht**
- **Orthopedagogisch Didactisch Centrum (OPDC)**
- **Centrum voor Jeugd en Gezin**

Stafbureau / ondersteuning

- **Directeur onderwijs**
 - beleids-en besluitvorming
- **(Senior) beleidsmedewerker** (kwaliteitszorgfunctie)
 - geeft aan wanneer de monitor moet worden uitgevoerd
- **Melanchthon Academie**
 - organiseren van trainingen op gebied van pesten/sociale veiligheid voor medewerkers Melanchthon (bijv. positieve groepsvorming, signaleren van pesten, herstelrecht, etc.)

Figuur 1. Communicatielijns Melanchthon

2.2 Vertrouwenspersoon

De aanwezigheid van een interne of externe vertrouwenspersoon is verplicht. De taken van de vertrouwenspersoon zijn in ieder geval:

- Opvang en ondersteuning van de klager bij het schoolintern oplossen van een probleem/conflict omtrent ongewenst gedrag.
 - Begeleiding van de klager bij de formele klachtprocedure via de klachtencommissie.
- De naam en contactgegevens van de vertrouwenspersoon moet worden gepubliceerd op de website van elke Melanchthon-vestiging.

2.3 (Algemeen) Anti-pestcoördinator

Anti-pestcoördinator (apc)

Met de wet sociale veiligheid op school⁷ zijn, naast de verplichting om een vertrouwenspersoon te benoemen, de taken van een anti-pestcoördinator verplicht. Iedere vestiging heeft een functionaris die belast is met de taken van anti-pestcoördinator. Het gaat hier uitdrukkelijk om taken en niet om een functie. De taken van de anti-pestcoördinator kunnen bijvoorbeeld worden uitgevoerd door de adjunct-directeur, zorgcoördinator of een andere functionaris binnen de school. De anti-pestcoördinator van de vestiging wordt ingeschakeld voor meer informatie of ondersteuning van de medewerkers. Daarnaast gaat de anti-pestcoördinator over het anti-pestbeleid op de vestiging.

- De naam en contactgegevens van de anti-pestcoördinator worden gepubliceerd op de website van elke Melanchthon-vestiging.

Algemeen anti-pestcoördinator (algemeen apc)

Melanchthon heeft een algemeen anti-pestcoördinator die gevraagd en ongevraagd advies en informatie verstrekt aan vestigingen over anti-pestbeleid, passende interventies en actuele ontwikkelingen op het gebied van pesten. De algemeen apc wordt op dit domein aangestuurd door de directeur onderwijs van Melanchthon. Voor alle vestigingen van Melanchthon is algemeen anti-pestcoördinator Serge Klaassen beschikbaar voor advies en informatie. Contactgegevens:

Serge Klaassen
Telefoonnummer: 010-4371600 (Melanchthon Mathenesse)
Email: sklaassen1@melanchthon.nl

2.4 Gedeelde verantwoordelijkheid school en ouders

Niet alle pestincidenten spelen zich op en rond de school af. Zeker door het gebruik van internet en social media is de grens tussen school en thuis vervaagd. De betrokkenheid van de school houdt niet op bij de rand van het schoolplein. Situaties die buiten school spelen, komen immers ook weer mee de school in en andersom. Wanneer zich incidenten voordoen buiten het schoolterrein, maar tussen leerlingen van dezelfde school, heeft de school (mits zij van het incident op de hoogte zijn) een verantwoordelijkheid om hierop te reageren.

Juist omdat de grens tussen school en thuis is vervaagd, is het van groot belang om ouders te betrekken bij het anti-pestbeleid (bijvoorbeeld door middel van ouderavonden, nieuwsbrieven, themabijeenkomsten, etc.) en te informeren over incidenten en te treffen maatregelen.

⁷ Wet tot wijziging van enige onderwijswetten in verband met het invoeren van de verplichting voor scholen zorg te dragen voor de sociale veiligheid op school, (kort: 'wet sociale veiligheid'), Kamerstuk nr. 34130-2.

3 Preventie

3.1 Algemene maatregelen

De kracht van een anti-pestbeleid is het creëren van een veilig schoolklimaat waarin negatief gedrag niet wordt getolereerd. Bij Melanchthon worden maatregelen genomen om pesten te voorkomen. Elke Melanchthon vestiging neemt de volgende maatregelen ter preventie van pesten en ter bevordering van een veilig sociaal schoolklimaat⁸:

- 1) **Beleid**
Het hebben en uitvoeren van anti-pestbeleid. Het beleid wordt regelmatig geëvalueerd en indien nodig aangepast.
- 2) **Voorbeeldfunctie**
De schoolleiding en medewerkers onderschrijven het anti-pestbeleid en hebben een voorbeeldfunctie qua gedrag, naar elkaar en naar de leerlingen toe. Zij staan voor de naleving van de schoolregels en een positief leefklimaat.
- 3) **Omgangsregels**
De mentoren en docenten stellen duidelijke klassenregels op, waarin staat beschreven hoe we met elkaar omgaan binnen en buiten de klas én op social media. Deze regels worden samen met de leerlingen opgesteld en regelmatig besproken. De regels zijn positief geformuleerd. Voorbeelden van zulke regels zijn 'we accepteren de ander zoals hij/zij is', 'we praten positief over elkaar, ook op internet', 'we lossen problemen op', etc.
- 4) **Positieve groepsvorming / introductieactiviteiten**
Bij iedere nieuwe klasvorming en aan het begin van het schooljaar wordt uitgebreid aandacht besteedt aan positieve groepsvorming, positief klassengevoel en een goede verstandhouding binnen de groep. Bijvoorbeeld door middel van:
 - leefstijllessen in de onderbouw; stimuleren van positieve groepsnormen en -waarden
 - levensvaardigheidslessen in de bovenbouw; stimuleren van positieve groepsnormen en -waarden
- 5) **Indeling klassen**
Bij de indeling in klassen wordt rekening gehouden met de wensen van de leerling en de ervaring uit voorgaande jaren.
- 6) **Mentoruren**
De mentoren begeleiden structureel de klas als geheel en leerlingen individueel. De onderwerpen 'omgaan met elkaar', pesten en veiligheid op school worden regelmatig besproken.
- 7) **Toezicht**
Er vindt structureel toezicht plaats in en buiten de klas, in pauzeruimtes, op het schoolplein, etc.
- 8) **Ouderbetrokkenheid**
Ouders worden betrokken bij het anti-pestbeleid, door middel van bijv. ouderavonden, nieuwsbrieven, gesprekken op school, voorlichting over digitaal pesten, etc.
- 9) **Communicatie**
Het anti-pestbeleid wordt zichtbaar uitgedragen en duidelijk gecommuniceerd naar leerlingen, ouders en medewerkers. Het is makkelijk toegankelijk via de website en de schoolgids.
- 10) **Opleiding docenten**
Binnen het team is het anti-pestbeleid een voortdurend onderwerp van gesprek. Ook is het thema pesten opgenomen in het scholingsaanbod voor het personeel via de Melanchthon Academie, als onderdeel van hun professionalisering (bijvoorbeeld cursus klassenmanagement, positieve groepsvorming, herstelrecht, no-blame aanpak, conflicthantering, etc.).
- 11) **Monitoring, registratie en klachtenregeling**
Binnen de school zijn systemen ingericht voor de monitoring van sociale veiligheid, voor registratie van incidenten en voor het afhandelen van klachten. De klachtenregeling staat duidelijk vermeld in de schoolgids en op de website.

⁸ Uit: Melanchthon Pestprotocol, onderdeel van Melanchthon Veiligheidsplan, plus aanvullingen op basis van literatuuronderzoek.

3.2 Programma's

Hoe de bovenstaande activiteiten worden ingevuld zal per vestiging verschillen. Iedere vestiging hanteert programma's en middelen die bij de specifieke behoeften van die vestiging passen. Afhankelijk van de uitkomst van de monitoringgegevens kunnen ook thema-specifieke programma's worden ingezet (denk aan cyberpesten, meidenvrij, omgaan met verschillen, etc.).

Erkende programma's

In de Databank Effectieve Jeugdinterventies⁹ van het Nederlands Jeugd Instituut zijn interventies opgenomen die door de onafhankelijke Commissie Anti-pestprogramma's zijn erkend. Sommige van deze interventies zijn met name gericht op pesten en gepest worden, zoals 'KiVa', 'PRIMA', 'Sta Sterk' en 'It's up to you'. Andere interventies zijn breder georiënteerd dan pesten en richten zich op sociale vaardigheden, weerbaarheid, positief schoolklimaat of leefstijl, zoals 'de Vreedzame School', 'Kanjertaining', 'Leefstijl' of 'Rots en Water'.

Andere programma's/ tools

Naast de erkende programma's zijn er tal van aanbieders die programma's, methodes en thematische interventies hebben ontwikkeld in het kader van pesten. Ook zijn er 'good practices' van andere scholen die als voorbeeld kunnen dienen. Een greep uit het aanbod:

- Groepsplan gedrag in het voortgezet onderwijs, Kees van Overveld
- Anti-cyberpestprogramma 'Like me!' van Kikid
- Theatervoorstellingen, bijvoorbeeld van theatergroepen Playback of De Steeg
- Weerbaarheidstraining, assertiviteitstraining, sociale vaardigheidstraining (individueel/groep), agressietraining en faalangsttraining
- Lessen mediawijsheid
- Kijken en bespreken van de film 'Spijt' van Carry Slee
- Oprichten van een Raad voor de Veiligheid, voor en door leerlingen van de school

⁹ Databank Effectieve Jeugdinterventies, www.nji.nl.

4 Monitoring

4.1 Waarom monitoren

Meten is weten. We kunnen alleen een goed anti-pestbeleid voeren als we inzicht hebben in de beleving van veiligheid en het welbevinden van de leerlingen op onze school. Daarom is monitoring een heel belangrijk element van dit beleid. Natuurlijk vindt monitoring iedere dag plaats, in en buiten de klas, in gesprekken met de groep en met de ouders. Maar ook één keer per jaar op grotere schaal door middel van een professioneel monitoringsprogramma, om een representatief beeld te krijgen van hoe de leerlingen zich voelen op school. Op basis van de monitoringgegevens kan het beleid gericht worden ingezet en nemen we passende maatregelen om de sociale veiligheid te bevorderen.¹⁰

4.2 Verplichting

De school is verplicht de sociale veiligheid van leerlingen te monitoren met een instrument dat een representatief en actueel beeld geeft. De inspectie krijgt vervolgens inzage in de resultaten van de monitoring en heeft de bevoegdheid om de inspanning van een school te beoordelen. Tevens moet de school kunnen aantonen met welke interventies of programma's zij zorgdragen voor een sociaal veilige leeromgeving en aandacht besteden aan pesten.

De scholen die te weinig doen aan het bevorderen van sociale veiligheid en het tegengaan van pesten, kunnen door de inspectie worden aangesproken en aangezet tot verbetering.¹¹

Scholen worden met de wet sociale veiligheid verplicht tot een actuele monitor van de sociale veiligheid op school. Dit moet gebeuren via een schriftelijke bevraging onder ten minste een representatief deel van de leerlingen. De monitorgegevens (geanonimiseerd en op het niveau van afdelingen ontsloten) moeten voor de inspectie toegankelijk zijn.

Deze monitorplicht wordt nader uitgewerkt bij algemene maatregel van bestuur. Hierin zal worden geregeld welke gegevens scholen moeten verzamelen, bewaren en beschikbaar maken voor de inspectie. Het gaat voornamelijk om gegevens over:

- De mate waarin leerlingen in de afgelopen periode te maken hebben gehad met verbale en fysieke aantasting van hun welbevinden, waaronder tenminste pesten, geweld, bedreiging, vernieling of discriminatie naar onder meer sekse, ras, levensovertuiging, politieke gezindheid of seksuele voorkeur;
- De actuele beleving van de sociale en fysieke veiligheid van leerlingen op school;
- Het actuele welbevinden van leerlingen op school.¹²

4.3 Monitoringsinstrument Vensters

Er zijn verschillende manieren waarop de monitoring van sociale veiligheid kan plaatsvinden. Scholen mogen hun eigen instrumenten en invulling kiezen, mits deze aan de minimumeisen (gesteld in de amvb) voldoen.¹³

Bij Melanchthon gebruiken we het tevredenheidsonderzoek in Vensters als monitoringsinstrument van de sociale veiligheid.

¹⁰ Memorie van toelichting bij het wetsvoorstel sociale veiligheid op school, Kamerstuk 34130-3, <http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?id=2015Z00772&dossier=34130>

¹¹ Zie wet sociale veiligheid op school.

¹² Zie wet sociale veiligheid op school.

¹³ Zie wet sociale veiligheid op school.

5 Interventies

Wanneer er sprake is van pesten, worden direct maatregelen genomen. Deze maatregelen zijn zoveel mogelijk gericht op het oplossen van de situatie en het herstellen van de relaties. De focus ligt op de groep, omdat pesten ontstaat en opgelost wordt in groepsverband. In het geval waarin deze oplossingsgerichte interventies geen effect hebben wordt er overgegaan tot sanctionering.

5.1 Procedure

Een melding of signaal van pesten wordt altijd serieus genomen. Welke interventies wanneer plaatsvinden is sterk afhankelijk van de situatie. Eerst wordt er informatie verzameld over de peestsituatie. Vervolgens wordt besproken welke aanpak wordt gekozen om het pesten te stoppen. Zo kunnen herstelgesprekken en groeps gesprekken bijvoorbeeld bij stap 1 plaatsvinden, maar ook later. Het inzetten van specifieke individuele- en groepsinterventies is afhankelijk van de behoeften van de betrokken personen en groep.

Belangrijk is dat er wordt samengewerkt tussen anti-pestcoördinator (rolbeschrijving zie § 2.3), mentor, afdelingshoofd, directie, overige medewerkers en ouders en dat er correcte dossiervorming plaatsvindt (registratie). De algemeen anti-pestcoördinator (zie § 2.3) is ten allen tijde beschikbaar voor advies en informatie over gepaste interventies en vervolgstappen.

Na een melding of signaal van pestgedrag gaat de volgende procedure in werking:

- 1) De mentor of docent verzamelt en analyseert informatie over de situatie. De mentor/docent heeft gesprekken met de betrokken leerlingen;
 - het gesprek met de pester(s) heeft onder andere een waarschuwend functie. Er worden afspraken gemaakt over gewenste gedragsverbeteringen binnen een gestelde termijn.
 - tussen de pester(s) en slachtoffer(s) vindt mediation plaats; een gesprek gericht op het herstel van de situatie¹⁴. Dit gebeurt altijd met toestemming van het slachtoffer.
 - tevens heeft de mentor/docent een gesprek een steungroepje en/of met de klas, bijvoorbeeld op basis van de no blame-aanpak¹⁵. Positieve omgang met elkaar wordt gestimuleerd en de groep wordt betrokken bij het oplossen van de peestsituatie. Ook dit vindt uitsluitend plaats met toestemming van de gepeste leerling(en).

Tijdens de gesprekken wordt ook het vervolgtraject besproken indien het pesten zich blijft voordoen.

- 2) De afspraken worden schriftelijk vastgelegd en het afdelingshoofd wordt op de hoogte gesteld. De ouders van beide partijen worden geïnformeerd.
- 3) De naleving van de gemaakte afspraken wordt gecontroleerd en bijgehouden door de mentor en/of docent gedurende een termijn van vier weken. De incidenten en interventies worden geregistreerd in het leerlingvolgsysteem in SOM (zie ook § 5.3). Bij digitaal pesten is het belangrijk om het bewijs te bewaren; screenshots of prints van berichten. Dit kan bij een eventuele aangifte bij de politie ondersteunen als bewijslast.
- 4) Als het pestgedrag niet stopt, volgt na twee weken een tweede gesprek met de pester(s) en ouders van deze leerling(en). Zij krijgen weer twee weken de tijd om hun gedrag aan te passen. Tevens kan begeleiding worden ingezet om wel tot gedragsverandering te komen. Ook het slachtoffer kan in aanmerking komen voor specifieke begeleiding. Van deze maatregelen wordt ook verslag gelegd. Eventueel worden er strafmaatregelen genomen tegen de pester(s). De politie wordt geïnformeerd als er sprake is van strafbare feiten¹⁶. Dit wordt vastgelegd in het dossier.
- 5) Als het pestgedrag na bovenstaande maatregelen niet stopt, kan een schorsing aan de pester(s) worden opgelegd. Tevens wordt hulpverlening ingezet om wel tot gedragsverandering te komen. Dit wordt vastgelegd in het dossier.

¹⁴ Zie www.herstelrechtinhetonderwijs.nl.

¹⁵ Zie www.noblame.nl en bijlage 11.

¹⁶ Pesten zelf is niet strafbaar. Bepaalde uitingen van pesten kunnen dit echter wel zijn. Voorbeelden zijn vernieling, diefstal, verbale of fysieke bedreiging, mishandeling, discriminatie, seksuele intimidatie, stalking, smaad, etc. Ouders kunnen hiervoor aangifte doen bij de politie jegens een leerling die twaalf jaar of ouder is. Voor meer informatie, zie www.politie.nl.

- 6) Indien het pestgedrag aanhoudt na bovenstaande maatregelen, kan de school overgaan tot een definitieve verwijdering van de pester(s). Hierbij volgt de school het 'Protocol schorsing en verwijdering'. Dit wordt vastgelegd in het dossier.

5.2 Sanctionering

Wanneer een situatie niet verbetert en een pestende leerling zijn/haar gedrag niet aanpast, kunnen er disciplinaire maatregelen worden getroffen. Deze maatregelen staan nooit op zichzelf, maar vinden altijd plaats in combinatie met groepsaankpak en met inachtneming van de individuele kenmerken van de leerling, de schoolomgeving en de thuisomgeving.

Voorbeelden van sancties zijn:

- Nablijven
- Schorsing binnen school (leerling mag tijdelijk niet meedoen aan dagelijkse planning/activiteiten)
- Verliezen van privileges
- Contact met ouders
- Bespreking tussen ouders en leerkracht/directie (eventueel met leerling erbij)
- Schorsen van school
- Verwijdering

De optie van verwijdering van de leerling van school wordt in overweging genomen wanneer er geen perspectief meer is op verandering van het negatieve gedrag en wanneer de (sociale) veiligheid van andere leerlingen in het geding is. Dit wordt per situatie zorgvuldig overwogen. De school heeft een zorgplicht voor de te verwijderen leerling totdat deze op een andere school is aangemeld.

De protocollen waarin de procedures voor schorsen van school en verwijdering van school staan beschreven, zijn opgenomen in het Melanchthon Veiligheidsbeleid.

5.3 Registratie

Registratie van pesten en van getroffen maatregelen is van groot belang. Het dient de volgende doelen:

- Heldere dossiervorming; een geordend overzicht op een vaste plaats van wanneer incidenten pestsituaties hebben plaatsgevonden, welke maatregelen wanneer zijn genomen en welke opvolging er aan acties is gegeven, wat toegankelijk is voor alle betrokkenen binnen de school.
- Identificatie van risicofactoren binnen de school, aan de hand waarvan beleid kan worden aangepast.
- Inzichtelijk overzicht van acties en maatregelen voor de Inspectie en in geval van klachten, waardoor eenvoudig kan worden aangetoond dat het anti-pestbeleid is gevolgd en aan de inspanningsverplichting om voor de sociale veiligheid van leerlingen te zorgen is voldaan.

Iedere situatie in verband met pesten wordt geregistreerd in SOM. Zowel in het dossier van de gepeste leerling als de pester worden de situatie en maatregelen geregistreerd in het leerlingvolgsysteem in SOM. Indien de situatie een incident is¹⁷ wordt dit gemeld onder het kopje 'zorgvierkant' > 'toevoegen' > 'incident'. Deze incidenten komen in IRIS¹⁸ te staan, waar de incidenten gemonitord kunnen worden.

¹⁷ voor meer informatie over incidenten, zie

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2012/03/20/rapport-definities-van-incidenten-in-het-onderwijs>

¹⁸ IRIS is een schoolveiligheidssysteem van SOMtoday

5.4 Evaluatie

Het aanpakken van een peestsituatie is op deze manier een cyclisch proces van 'maatregelen-registratie-toezicht-evaluatie-aanpassen van maatregelen'.

Bij de overdracht naar een volgend leerjaar wordt de informatie overgedragen aan de nieuwe mentor. Indien mogelijk kan er in overweging worden genomen om bij de overgang naar een volgend schooljaar de gepeste leerling en de pester in verschillende groepen te plaatsen.

5.5 Klachtenregeling algemeen

Mogelijk gaat de aanpak van pesten niet zoals de ouder wenst of wil de ouder zelfs een klacht indienen over de aanpak van pesten door de school. Waar kan een ouder dan terecht? De mentor is het eerste aanspreekpunt. De vertrouwenspersoon kan bij een situatie van ongewenst gedrag een bemiddelende rol spelen. Indien de ouder daadwerkelijk een klacht heeft, kan de ouder erop vertrouwen dat Melanchthon deze serieus neemt. De procedure is te vinden in de schoolgids.

Bijlagen

BIJLAGE 1 POSITIEVE GROEPSVORMING.....	17
BIJLAGE 2 VERSCHIL PESTEN EN PLAGEN	18
BIJLAGE 3 SIGNALLEN VAN PESTEN	19
BIJLAGE 4 VIJFSPORENAANPAK	21
BIJLAGE 5 ZORGSTRUCTUUR	22
BIJLAGE 6 WETTELIJKE VERPLICHTING	23
BIJLAGE 7 OMGAAN MET DIGITAAL PESTEN (VOOR LEERLINGEN)	24
BIJLAGE 8 INFORMATIE VOOR OUDERS VAN GEPESTE/PESTENDE LEERLINGEN.....	25
BIJLAGE 9 STAPPENPLAN NA MELDING/ SIGNAAL PESTEN	26
BIJLAGE 10 LEIDRAAD VOOR EEN GESPREK MET DE <i>GEPESTE</i> LEERLING	27
BIJLAGE 11 LEIDRAAD VOOR EEN GESPREK MET EEN LEERLING DIE <i>PEST</i>	28
BIJLAGE 12 LEIDRAAD NO BLAME AANPAK (VOOR MENTOR/DOCENT).....	29
BIJLAGE 13 INFORMATIE OVER PESTEN	35
BIJLAGE 14 HERSTELRECHT ALS BASIS VOOR EEN VERBINDENDE SCHOOL.....	36

Bijlage 1 Positieve groepsvorming

Bronnen: <http://www.schoolveiligheid.nl/po-vo/wp-content/uploads/sites/2/2015/02/groepsdynamica-in-de-klas.pdf>

Een positieve groepsvorming is van belang voor de leerlingen om tot leren te kunnen komen. Het proces van een positieve groepsvorming bestaat uit 5 fasen:

1. **Forming:** de klas komt voor het eerst (weer) bij elkaar. Nu wordt bepaald wat de verhoudingen van de leerlingen ten opzichte van hun klasgenoten zijn.
2. **Storming:** de leerlingen nemen de posities in de klas in. Dit kan tumultueus zijn en kan gepaard gaan met botsingen.
3. **Norming:** de normen in de klas worden bepaald. Hoe gaan we met elkaar om?
4. **Performing:** wanneer er een positieve groepsvorming is bewerkstelligd, zijn de leerlingen productief in deze fase.
5. **Reforming (evaluatie):** in deze fase nadert het einde van de groepssamenstelling

Om het groepsproces op een positieve manier te laten verlopen in een klas, is zowel inspanning van de schoolleiding als docenten nodig. Dit begint al onder het personeel, bijvoorbeeld van de schoolleiding aan haar medewerkers zelf. Is er een veilige sfeer voor medewerkers? Ook de leerkrachten vervullen een gezamenlijke rol. Deze gezamenlijke inspanning is van groot belang.

De schoolleiding:

- Zet groepsdynamica als onderwerp op de agenda. Door aandacht voor dit thema ontstaat een veiligere sfeer binnen de school waardoor pestgedrag verminderd en er beter gepresteerd wordt.
- Laat de eerste kennismaking met klassen altijd gebeuren door de mentor. Dit is immers de persoon die een stabiele basis biedt aan de leerlingen.
- Organiseer gemeenschappelijke activiteiten voor de leerlingen, zoals sportmiddagen, gezamenlijke maaltijden, open podia, etc.

De leerkrachten:

- Let erop dat jij onderdeel bent van de groep en dat je vanuit die rol een leiderspositie in kan nemen. Je rol is bepalend voor het groepsproces.
- De mentor is leidend in het begeleiden van het groepsproces. Als mentor betrek je de andere collega's actief na de *forming*-fase bij het proces.
- Blijf met collega's in gesprek over wat groepsdynamisch gezien wordt in de groep.

Bijlage 2 Verschil pesten en plagen

Bron: <http://www.pesten.nl/informatie-over-pesten/jongeren/14-18-jaar/>.

Plagen	Pesten
Gebeurt onbezonnen of spontaan.	Gebeurt met opzet: De pestkop weet vooraf wie hij of zij zal pesten, op welke manier en wanneer.
Heeft geen kwade bijbedoelingen.	Wil iemand bewust kwetsen of kleineren.
Duurt niet lang, gebeurt niet vaak en is onregelmatig.	Kan lang blijven duren, gebeurt meer dan eens, is systematisch. Houdt niet vanzelf op na een poosje.
Speelt zich af tussen "gelijken".	De strijd is ongelijk: de pestkop heeft altijd de bovenhand: De pestkop voelt zich zo machtig als het slachtoffer zich machteloos voelt.
Is meestal te verdragen of zelfs plezierig, maar het kan ook kwetsend of agressief zijn.	De pestkop heeft geen positieve bedoelingen; wil pijn doen, vernielen of kwetsen.
Meestal één tegen één.	Meestal een groep (pestkop, meelopers en supporters) tegenover één geïsoleerd slachtoffer.
De rollen liggen niet vast: nu eens plaagt de ene, dan de andere.	Heeft een vaste structuur. De pestkoppen zijn meestal dezelfde, de slachtoffers ook. Als de slachtoffers wegvallen, kan de pestkop wel op zoek gaan naar een ander slachtoffer.
De pijn, lichamelijk of geestelijk, is draaglijk en van korte duur. Soms wordt het als prettig ervaren (plagen is kusjes vragen!).	Als er niet op tijd wordt ingegrepen, kunnen de lichamelijke en geestelijke gevolgen ingrijpend zijn en lang nawerken.
De relaties worden na het plagen meteen hervat.	Het is niet makkelijk om na het pesten een evenwichtige relatie te vinden: Het herstel gaat moeilijk en traag.
Het geplaagde kind blijft een volwaardig lid van de groep.	Het gepeste kind is geïsoleerd, voelt zich eenzaam en voelt dat het niet meer bij de groep hoort.
De groep lijdt niet onder plagerijen of vindt nadien meteen haar draai terug.	De groep lijdt onder een dreigend, onveilig gevoel. Iedereen is angstig, de kinderen vertrouwen elkaar niet meer, ze zijn niet erg open of spontaan er zijn weinig echte vriendjes in de groep.

Bijlage 3 Signalen van pesten

Bronnen: 'Alles over pesten' van Mieke van Stigt, 2014, en http://www.aandachtvoorpesten.nl/informatie/dossier_pesten/herken_de_waarschuwingssignalen.html.

De volgende signalen kunnen wijzen op pesten:

Leerlinggedrag:

- angst om naar school te gaan of vaak afwezig zijn van school;
- gedraagt zich teruggetrokken;
- heeft weinig of geen vrienden/weinig contact met andere leerlingen;
- heeft last van faalangst en/of negatief zelfbeeld;
- maakt een sombere en/of angstige indruk;
- heeft last van concentratiestoornissen;
- schoolprestaties gaan achteruit;
- heeft vaak geen eetlust;
- ineens veel ruzie gaan maken, prikkelbaar en boos zijn
- zomaar en regelmatig huilen om niets;
- last hebben van buikpijn, hoofdpijn, misselijkheid of vage lichamelijke klachten;
- vermagering of in een korte tijd veel aankomen;
- zelfbeschadiging;
- komt thuis uit school met kapotte kleren/boeken/spullen;
- heeft verdacht vaak kneuzingen, verwondingen en blauwe plekken;
- wordt niet uitgenodigd voor feestjes;
- wil niet afspreken met klasgenoten;
- fietst alleen naar school;
- slaapt onrustig en droomt naar;
- vraagt of steelt geld van de familie;
- reageert overgevoelig op kleine plagerijtjes;
- thuis ineens erg overstuur zijn zonder dat er sprake lijkt te zijn van een aanleiding (signaal van cyberpesten)
- maakt ineens veel minder gebruik van telefoon en computer.

Signalen voor de leerkracht:

- de leerling wordt nooit bij de eigen naam genoemd, maar altijd bij de bijnaam;
- er worden veel grapjes gemaakt over een leerling;
- een leerling krijgt telkens weer ergens de schuld van;
- briefjes doorgeven;
- beledigen;
- opmerkingen maken over kleding;
- isoleren en negeren;
- na schooltijd opwachten, schoppen of slaan;
- op weg naar huis achterna rijden;
- bezittingen afpakken;
- schelden of schreeuwen;
- pesten via mail, chat, telefoon
- de leerling is vaak betrokken bij samenscholingen of opstootjes in de klas of op de speelplaats;
- de leerling zoekt de veiligheid van de leerkracht op;
- een leerling komt opvallend vaak als laatste de klas binnen en gaat na de les heel snel weg of blijft juist erg lang plakken;
- er komen veel negatieve reacties vanuit de klas op wat een leerling zegt of doet;
- er circuleren negatieve verhalen over een leerling of zijn/haar familie;
- vaak lichamelijke klachten (hoofdpijn, buikpijn);
- de schoolresultaten van de leerling gaan achteruit;
- de leerling wordt dikwijls als laatste gekozen bij het indelen van groepjes (sportles, groepswork);
- de leerling isoleert zich van de anderen, soms met één vriend(in);
- de leerling mag niet meedoen met anderen;

- de leerling is vaak alleen en buitengesloten tijdens pauzes;
- de leerling blijft dicht bij een leerkracht staan tijdens pauzes;
- opvallend vaak zijn er spullen kapot of verdwenen bij een leerling;
- een leerling is steeds het mikpunt van "grapjes" zoals pen weggoeien, etui overgooien, stoel wegzetten etc.;
- de leerling gedraagt zich gestresst, ongelukkig en depressief;
- de leerling gedraagt zich schichtig, schrikt snel, durft iemand niet aan te kijken;
- de sfeer in de klas is niet goed;
- de leerkracht voelt intuïtief aan dat er 'iets' niet klopt in de klas en kan er maar niet de vinger achter krijgen wat het is;
- een leerling irriteert hem hevig, is erg vervelend en wordt door anderen ook zo ervaren;
- er zoemt een grote opwindning of onrust door de klas, waar moeilijk de vinger is op te leggen (signaal van cyberpesten);
- de leerling, andere leerlingen of de ouders geven signalen dat er wordt gepest.

Bijlage 4 Vijfsporenaanpak

Bron: <https://www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/vijfsporenaanpak/>

De vijfsporenaanpak is gericht op de verschillende partijen die betrokken zijn bij pesten: het gepeste kind, de pester, de ouders, de klasgenoten en de school.

Hier volgt een opsomming van mogelijkheden waarop een school de vijf verschillende partijen die een rol spelen in een peestsituatie kan ondersteunen, gericht op het oplossen van het probleem.

1) Steun bieden aan het kind dat gepest wordt

- Naar het kind luisteren en het probleem serieus nemen.
- Met het kind overleggen over mogelijke oplossingen.
- Samen met het kind werken aan oplossingen.
- Waar nodig zorgen dat het kind deskundige hulp krijgt, bijvoorbeeld een sociale vaardigheidstraining om weerbaar te worden.
- Zorgen voor vervolggesprekken.

2) Steun bieden aan het kind dat zelf pest

- Met het kind bespreken wat pesten voor een ander betekent.
- Het kind helpen om op een positieve manier relaties te onderhouden met andere kinderen.
- Het kind helpen om zich aan regels en afspraken te houden.
- Zorgen dat het kind zich veilig voelt; uitleggen wat jij als leerkracht gaat doen om het pesten te stoppen.
- Stel grenzen en verbind daar consequenties aan.
- Zorgen voor vervolg gesprekken.

3) De ouders van het gepeste en van het pestende kind steunen

- Ouders die zich zorgen maken over pesten serieus nemen.
- Ouders op de hoogte houden van peestsituaties.
- Informatie en advies geven over pesten en de manieren waarop pesten kan worden aangepakt.
- In samenwerking tussen school en ouders het pestprobleem aanpakken. Zowel op school als vanuit de thuissituatie.
- Zo nodig ouders doorverwijzen naar deskundige ondersteuning.

4) De middengroep (de rest van de klas) betrekken bij de oplossingen van het pestprobleem

- Met de kinderen praten over pesten en over hun eigen rol daarbij.
- Met de kinderen overleggen over mogelijke oplossingen en over wat ze zelf kunnen bijdragen aan die oplossingen.
- Samen met de kinderen werken aan oplossingen, waarbij ze zelf een actieve rol spelen.

5) De algemene verantwoordelijkheid van de school

- De school zorgt dat de directie, de mentoren en de docenten voldoende informatie hebben over pesten in het algemeen en het aanpakken van pesten in de eigen groep en de eigen school.
- De school neemt stelling tegen het pesten.
- De school brengt huidige situatie rond pestbeleid in kaart.
- De school werkt aan een goed beleid rond pesten en veiligheid van leerlingen waar de hele school bij betrokken is.

Bijlage 5 Zorgstructuur

De zorgstructuur staat beschreven in het Melanchthon Zorgplan¹⁹.
Schematische weergegeven zien de zorglijnen er als volgt uit:

1^e lijnszorg

- * mentor
- * vakdocent
- * afdelingshoofd
- * OOP

1e lijnszorg; De 1e lijnszorg begint bij binnenkomst van een leerling uit het primair onderwijs, vergezeld van een onderwijskundig rapport, cito, advies basisschool en evt. andere testen. Om problemen zo vroeg mogelijk te signaleren worden er toetsen en/of testen afgenomen en worden er observaties gedaan voor of tijdens het eerste leerjaar. Het gaat daarbij voornamelijk om het in kaart brengen van capaciteiten van de leerling, de leervorderingen, de schoolbeleving en het sociaalemotionele gedrag in de klas. De verzamelde gegevens worden in het LVS ondergebracht en gebruikt als leidraad bij de diverse leerlingenbesprekingen. Deze vorm van leerlingbegeleiding gebeurt vooral door de mentor en/of afdelingshoofd.

2^e lijnszorg

- * zorgcoördinator
- * studiebegeleider/decaan
- * remedial teacher
- * vertrouwenspersoon
- * schoolcontactpersoon
- * LGF-begeleider
- * intern deskundige

2e lijnszorg; Voor leerlingen bij wie is vastgesteld dat de standaardzorg ontoereikend is, wordt aanvullende zorg geboden. Dit geldt zowel voor niet-geïndiceerde leerlingen als voor leerlingen die Pro of LWOO geïndiceerd zijn en leerlingen met leerlinggebonden financiering. Het interne zorgadviesteam op de betreffende vestiging speelt hierin een belangrijke rol. In het individuele handlingsplan worden na diagnose de compenserende en remediërende programma's vermeld en de tijd en wijze van uitvoering. Bij de uitvoering kan van diverse interne deskundigen gebruik gemaakt worden.

3^e lijnszorg

- * zorgcoördinator
- * politie
- * leerplicht
- * ambulante begeleider
- * OOV
- * CJG

3e lijnszorg; Als er in de 2e lijnszorg onvoldoende hulp kan worden geboden en er over de aanpak van de leerling vragen blijven die het interne zorgadviesteam niet kan beantwoorden, kan de hulp worden ingeroepen van externe specialisten. Dit kan en mag pas gebeuren na schriftelijke toestemming van ouders / wettelijk voogden. De leerling wordt door de zorgcoördinator ingebracht in het externe zorgadviesteam. Ook kunnen er in het externe zorgadviesteam casussen worden ingebracht. Naar aanleiding van de bevindingen is elk lid verantwoordelijk voor het uitvoeren van de gemaakte afspraken. De zorgcoördinator zorgt voor de digitale verwerking intern.

¹⁹ Zie www.melanchthon.nl.

Bijlage 6 Wettelijke verplichting

Wet sociale veiligheid op school

In 2013 presenteerden staatssecretaris van OCW Sander Dekker en Kinderombudsman Marc Dullaert een gezamenlijk plan van aanpak tegen pesten aan de Tweede Kamer. Vanuit dit plan van aanpak is er een wetsvoorstel opgesteld: '*Voorstel van Wet tot wijziging van enige onderwijswetten in verband met het invoeren van de verplichting voor scholen om de sociale veiligheid op school te waarborgen*'. Deze wet (kort: wet sociale veiligheid) wijzigt de bestaande sectorwetten en beoogt de explicitering van de verantwoordelijkheid van scholen voor een sociaal veilig schoolklimaat. De nadruk ligt op het voorkomen van pesten (preventieve maatregelen) en het bevorderen van een sociaal veilig schoolklimaat. De concrete maatregelen die verplicht worden gesteld in het wetsvoorstel zijn als volgt:

1) Voeren van sociaal veiligheidsbeleid

Dit beleid moet een samenhangende set van maatregelen zijn, zowel gericht op preventie als op het afhandelen van incidenten, ingebed in het pedagogisch beleid van de school. Dit moet stevig verankerd zijn in de dagelijkse praktijk van de school en wordt bijgesteld zodra de sociale veiligheidsbeleving van de leerlingen hier om vraagt. De wet laat scholen vrij in de keuze van programma's, methodes of interventies in het kader van het tegengaan van pesten en het zorgdragen voor de sociale veiligheid. De aanpak die de school moeten zich richten op een effectieve schoolbrede aanpak van de sociale veiligheid en het tegengaan van pesten.

2) Monitoren van de sociale veiligheid van leerlingen op school

De school is verplicht de sociale veiligheid van leerlingen te monitoren met een instrument dat een representatief en actueel beeld geeft. De inspectie krijgt vervolgens inzage in de resultaten van de monitoring en heeft de bevoegdheid om de inspanning van een school te beoordelen. Tevens moet de school kunnen aantonen met welke interventies of programma's zij zorgdragen voor een sociaal veilige leeromgeving en aandacht besteden aan pesten.

De scholen die te weinig doen aan het bevorderen van sociale veiligheid en het tegengaan van pesten, kunnen door de inspectie worden aanspreken en aanzetten tot verbetering

3) Benoemen van een anti-pestcoördinator (naast een vertrouwenspersoon)

Naast de verplichting om een vertrouwenspersoon te benoemen, zijn de taken van een anti-pestcoördinator verplicht.

De anti-pestcoördinator heeft twee hoofdtaken:

- Coördinatie van het anti-pestbeleid op school
- Aanspreekpunt zijn voor betrokkenen bij pesten

Bijlage 7 Omgaan met digitaal pesten (voor leerlingen)

Bron: Lentiz | Het groene Lyceum Pestprotocol, mei 2012 (www.lentiz.nl) en Pestprotocol Thorbecke Scholengemeenschap SG 2014-2015 (www.thorbecke-zwolle.nl).

Wat kun je doen om digitaal pesten en misbruik te voorkomen?

- Bedenk dat niet alles waar is, wat je op het internet tegenkomt.
- Gebruik een apart emailadres om jezelf te registreren op websites. Kies een emailadres dat niet je eigen voor- en achternaam volledig weergeeft.
- Gebruik altijd een bijnaam als je chat.
- Zorg dat je wachtwoorden geheim blijven en niet makkelijk te raden zijn. Als anderen wel binnen zijn gekomen, neem dan contact op met de beheerder van de site.
- Als je een vervelend gevoel hebt over iets wat je hebt gezien of meegemaakt, vertrouw dan op je gevoel en vertel het aan iemand die je vertrouwt.
- Blijf zelf respectvol naar anderen, scheld niet terug.
- Ga weg uit de chatroom of van de site als er iets vervelends gebeurt.
- Verwijder onbekende mensen uit je contactlijst.
- Bel of mail niet zomaar met personen die je alleen van internet kent, spreek niet met ze af zonder dat je ouders dit weten.
- Verstuur zelf geen flauwe grappen, dreigmail of haatmail.
- Geef geen persoonlijke informatie aan mensen die je alleen van chatten kent. Let vooral op bij foto's van jezelf. Als je een foto op internet zet, kan deze gemakkelijk gekopieerd en op een andere website geplaatst worden. Zo kan hij jarenlang terug te vinden zijn. Foto's kunnen ook bewerkt worden.
- Wees zeer voorzichtig met het gebruik van je webcam. Jouw beelden kunnen worden opgeslagen en gebruikt worden om ze aan andere personen te laten zien of voor doeleinden gebruikt worden die jij niet wilt.

Wat kun je tegen digitaal pesten en misbruik doen?

- Niet persoonlijk opvatten als het van mensen komt die je niet kent. De anonimiteit van internet maakt dat mensen makkelijker gaan schelden.
- Reageer niet op pestmails of andere digitale pesterijen. Verwijder de email/sms/chat zo mogelijk zonder hem te openen. Als je niet reageert, gaan pesters vaak op zoek naar iemand anders om te pesten.
- Blokkeer de afzender. Als het gaat om berichten op de mobiele telefoon, dan heb je soms de mogelijkheid om nummers te blokkeren.
- Bewaar de bewijzen. Maak een print of sla ze op. Van het IP adres van de email kan soms worden afgeleid, van welke computer de email verzonden is. Een provider heeft vaak een helpdesk die klachten over nare mail aan kan nemen. Men heeft daar ook de technische mogelijkheden om na te gaan wie de mail heeft verstuurd. Bel de helpdesk op.
- Ga naar je mentor, anti-pestcoördinator of teamleider toe op school. Deze zal je verder helpen om het pestgedrag te stoppen. Praat er ook over met vrienden, je ouders, een leraar of iemand anders die je vertrouwt.
- Bij stalken kun je aangifte doen bij de politie. Het is strafbaar. Voor meer informatie over aangifte zie www.politie.nl of www.vraaghetdepolitie.nl.

Bijlage 8 Informatie voor ouders van gepeste/pestende leerlingen

Bron: Lentiz | Het groene Lyceum Pestprotocol, mei 2012 (www.lentiz.nl)

1) Informatie voor ouders van gepeste kinderen.

> Let op de signalen van pesten (zie bijlage 2)

Wat ouders / verzorgers zelf kunnen doen:

- Neem uw kind serieus en zeg dat u met anderen gaat proberen het pesten te stoppen.
- Pesten op school kunt u het beste direct met de mentor of anti-pestcoördinator bespreken.
- Praat erover met uw kind of vraag uw kind op te schrijven wat het heeft meegemaakt.
- Probeer uw kind uit te leggen waarom kinderen pesten.
- Samen praten over pesten kan ook via een boek of een film over het onderwerp.
- Vertel dat volwassenen vaak niets doen, omdat ze niet zien dat er gepest wordt of omdat ze niet weten hoe het probleem moet worden opgelost.
- Waarschuw uw kind dat het pesten niet meteen ophoudt als er beter op wordt gelet. Pesten is soms een gewoonte geworden, die moeilijk af te leren is.
- Houd het onderwerp bespreekbaar, informeer regelmatig hoe het gaat.
- Als u er van uw kind met niemand over mag praten, steun dan uw kind, geef achtergrondinformatie en maak duidelijk dat de school het zorgvuldig zal aanpakken. Voordat u dit belooft, is het raadzaam te vragen wat de school doet.
- Beloon uw kind en help het zijn / haar zelfrespect terug te krijgen.
- Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een (team) sport.
- Houd de communicatie open, blijf in gesprek met uw kind. Doe dat niet met een negatieve insteek, maar geef adviezen om aan het pesten een einde te maken. Een negatieve manier van vragen is bijvoorbeeld: 'Wat is er vandaag weer voor ergs gebeurd?'
- Houd regelmatig en intensief contact met de mentor van uw kind.
- Als uw kind echt lijdt onder het pesten en dat ten koste gaat van het zelfvertrouwen, kan hulp van een deskundige nodig zijn. Dit kan individueel of mogelijk in een sociale vaardigheidstraining.
- Houd het niet stil, maar onderneem actie!

2) Informatie voor ouders van pestende kinderen

- Neem het probleem serieus.
- Raak niet in paniek: elk kind loopt de kans een pester te worden.
- Probeer achter de mogelijke oorzaak van pesten te komen.
- Maak uw kind gevoelig voor wat het anderen aandoet.
- Besteed aandacht aan uw kind.
- Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport.
- Bekijk samen met uw kind een film over pesten
- Houd de communicatie open, blijf in gesprek met uw kind. Geef adviezen over andere manieren om met elkaar om te gaan.
- Houd regelmatig en intensief contact met de mentor van uw kind.
- Ook zijn er mogelijkheden om uw kind aan een sociale vaardigheidstraining te laten meedoen. Informatie hierover is op te vragen bij de mentor of de anti-pestcoördinator.

Bijlage 9 Stappenplan na melding/ signaal pesten

Bijlage 10 Leidraad voor een gesprek met de *gepeste* leerling

Bron: Pestprotocol Thorbecke Scholengemeenschap SG, www.thorbecke-zwolle.nl

Feiten

- Klopt het dat je gepest wordt? (h)erkenning van het probleem
- Door wie wordt je gepest? (doorvragen: zijn er nog meer?)
- Waar word je gepest? (doorvragen: zijn er nog meer plekken?)
- Hoe vaak wordt je gepest?
- Hoe lang speelt het pesten al?
- Weten je ouders of andere personen dat je gepest wordt?
- Wat heb je zelf tot nu toe aan het pesten proberen te doen?
- Zijn er jongeren die jou wel eens proberen te helpen?
- Wat wil je dat er nu gebeurt; wat wil je bereiken?

Aanpak

Bespreek samen met de leerling wat hij/zij kan doen tegen het pesten en bekijk waar de leerling aan wil werken om de situatie te verbeteren. Let daarbij op de volgende aspecten:

- Hoe communiceert de leerling met anderen?
- Welke lichaamstaal speelt een rol?
- Hoe gaat de leerling om met zijn gevoelens en hoe maakt hij deze kenbaar aan anderen?
- Heeft de leerling genoeg vaardigheden om weerbaarder gedrag te tonen naar de pester?

Gepeste jongeren lopen vaak rond met het gevoel dat er iets mis is met ze. Daardoor hebben ze moeite om voor zichzelf op te komen. Ergens is er iets in zichzelf dat de pester gelijk geeft. Besteed hier aandacht aan, *want niemand kan een ander klein maken zonder diens toestemming.*

Bijlage 11 Leidraad voor een gesprek met een leerling die *pest*

Bron: Pestprotocol Thorbecke Scholengemeenschap SG, www.thorbecke-zwolle.nl

Het doel van dit gesprek is drieledig:

- 1) de leerling confronteren met zijn gedrag en de pijnlijke gevolgen hiervan
- 2) Achterliggende oorzaken boven tafel proberen te krijgen
- 3) Het schetsen van de stappen die volgen wanneer het pestgedrag niet stopt

Confronteren

Confronteren en kritiek geven is niet hetzelfde. Confronteren is:

- probleemgericht en richt zich op gedrag wat waar te nemen is. Zodra we interpretaties gaan geven aan gedrag, wordt het persoonsgericht, bijvoorbeeld: je hebt cola in de tas van Piet laten lopen. Dat doe je zeker omdat je graag de lolligste bent! Zodra we gaan interpreteren reageren we een gevoel van frustratie op die ander af en zijn we gestopt met confronteren en begonnen met kritiseren.
- relatiegericht. Je bent heel duidelijk op de inhoud, in wat je wilt en niet wilt maar met behoud van de relatie. Zeg: Ik vind dat je heel erg gemeen doet tegen haar en ik wil dat je daarmee ophoudt. **Zeg nooit: Je bent heel gemeen.** Je wilt duidelijk verder met de jongere. Kritiek op de persoon voelt als een beschuldiging/afwijzing. Eigenlijk zeg je daarmee dat de pester een waardeloos mens is.
- specifiek blijven. Je benoemt de situatie waar het over gaat en vermijdt woorden als altijd, vaak en meestal. Kritiek wordt vaak algemeen.
- veranderingsgericht. Je stelt zaken vast en gaat vervolgens inventariseren hoe het anders kan.

Achterliggende oorzaken

Nadat het probleem benoemd is, richt je je op het 'waarom'. Hoe komt het dat je dit gedrag nodig hebt? Wat levert het jou op? Wat reageer je af op die ander? Etc.

Maak duidelijk dat er een tekort aan empathisch vermogen zichtbaar wordt in dit gedrag. Wat ga je daaraan doen? Biedt zo nodig hulp aan van de schoolmaatschappelijk werker (op vrijwillige basis).

Het pestgedrag moet stoppen

Wees duidelijk over de stappen die volgen, wanneer het pestgedrag niet stopt (zie hoofdstuk 5: Interventies).

Bijlage 12 Leidraad No Blame aanpak (voor mentor/docent)

(een interventiemethode om pesten te stoppen)

Bron: Pestprotocol Thorbecke Scholengemeenschap SG, www.thorbecke-zwolle.nl en Leidraad No Blame aanpak, Oranje Nassau School Muiderberg, www.onsmuiderberg.nl

Vorbereiding Stap 1: gesprek met het slachtoffer

Om jezelf voor te bereiden op een gesprek met een gepeste leerling kan het handig zijn de volgende vragen voor jezelf te stellen:

- Wat weet ik over deze leerling?
- Wat is me opgevallen de laatste tijd mbt deze leerling?
- Is de leerling de laatste weken/maanden veranderd?
- Welke positieve eigenschappen heeft deze leerling?
- Wil ik de ouders inlichten of niet?

Voor de leerlingen is het fijn dat ze worden waargenomen en dat iemand geïnteresseerd is in hun situatie.

Bestaat de mogelijkheid dat de peestsituatie opnieuw gaat optreden, dan kun je met de leerling afspreken dat hij/zij jou altijd kan benaderen.

Stap 1 Gesprek met het slachtoffer

Aanpak gesprek met het slachtoffer:

- relatie opbouwen
- vertrouwen opbouwen
- rustig in gesprek komen

Enkele voorbeelden (als leerling als gevolg van pestgedrag niet op school was)

- *fijn dat je gekomen bent*
- *ik ben blij dat je naar school bent gekomen voor dit gesprek*
- *Maak je niet ongerust - het gaat niet over je prestaties of dat je er enkelen dagen niet op school was dat komt wel goed*

Het is handig te beginnen met je eigen waarnemingen over wat er is gebeurd. Dat geeft de leerling het gevoel dat je op de hoogte bent en dat hij/zij er niet alleen voor staat.

Enkele voorbeelden

- *Het is me opgevallen dat je de laatste tijd vaker ziek was*
- *Je bent een goede voetballer ik zie je de laatste tijd niet meer meedoen*
- *Het valt me op dat je de laatste tijd alleen speelt op het schoolplein en ik vraag me af of er reden is daarvoor?*
- *Je ouders zijn bezorgd*

Vragen hoe het met de leerling gaat:

Het is belangrijk de leerling de mogelijkheid te geven te openen. In deze fase gaat het er niet om wat allemaal precies gebeurd is binnen de peestsituatie, maar eerder om contact en na te gaan hoe het met hem/haar gaat op school in het algemeen.

Enkele voorbeelden

- *Ga je graag naar school?*
- *Voel je je hier op je gemak?*
- *Ik heb de indruk dat je je de laatste tijd niet op je gemak voelt op school – ik ken je anders. Is dat zo?*

Vraag naar de wens om verandering:

Waarschijnlijk vertelt het slachtoffer dat het niet zo goed gaat, dat er moeilijkheden zijn met andere leerlingen. Dit is een goede gelegenheid te vragen of de leerling graag wil dat het weer goed komt of weer beter gaat worden op school.

- *Stel dat het weer zo kan worden als vroeger wil je dat?*
- *Wil je graag dat jouw situatie veranderd/verbeterd?*
- *De situatie zo als die nu is is niet leuk. Niet voor jou maar ook niet voor de klas ik heb er alle vertrouwen in dat we dat kunnen veranderen en ik weet ook al hoe. Wil je dat?*
- *Ik wil je graag weer zien lachen, zie je dat voor je?*

- *Ik weet zeker dat ik je kan helpen, wil je dat?*

Positief en betrokken zijn:

Normaal gesproken willen de slachtoffers dat de situatie beter wordt. Maar omdat het slachtoffer de laatste tijd veel heeft meegemaakt hebben sommige leerlingen er geen vertrouwen meer in dat het weer beter wordt. Daarom is het belangrijk een positieve instelling tegenover het slachtoffer te benadrukken en te laten zien dat je een weg weet uit deze situatie.

- *Het is niet in orde wat er gebeurd is!*
- *Ik vind het belangrijk dat niemand bang naar school hoeft te gaan.*
- *Ik wil graag dat jij je lekker kan voelen op school. Niemand hoeft bang naar school te gaan ook jij zou niet bang hoeven te zijn.*
- *Jij bent niet de enige die dit overkomt. Dit is ook anderen overkomen. Het is eerder gelukt dit soort situaties te stoppen en ik weet hoe we jouw situatie kunnen veranderen.*
- *Ik weet zeker dat het niet erger gaat worden voor jou. Ik ben overtuigd dat jouw situatie gaat verbeteren nadat wij maatregelen hebben genomen. Wat denk je, wil je het proberen?*

Uitleg geven over de aanpak:

Nadat de leerling heeft aangegeven dat hij/zij graag wil dat de situatie gaat veranderen en jij hebt aangegeven dat jij er alles aan gaat doen dat de situatie gaat veranderen, is het moment gekomen uit te leggen wat je gaat doen.

Uitleg geven over de steungroep

- *Ik ga met enkele leerlingen uit je klas praten.*
- *Met hen ga ik overleggen hoe wij jouw situatie en die van de klas kunnen verbeteren.*
- *Er zijn kinderen bij de steungroep die jij leuk vindt maar er zitten ook kinderen bij die niet aardig tegen je deden.*

Slachtoffer erbuiten houden:

- *Jij hoeft niets te doen – ik ga alles regelen.*
- *Jij hoeft er niet bij te zijn – ik ga het gesprek voeren.*

Zekerheid geven:

- *Het is belangrijk voor jou te weten dat niemand gestraft wordt en niemand in de problemen komt.*
- *Ik ga niets doen waardoor (pester) nog bozer op je gaat worden. Niemand die meedoet aan het gesprek komt in de problemen.*

Leerlingen voor de steungroep kiezen (samen met het slachtoffer):

Uit de praktijk blijkt dat het handig is met medeleerlingen te beginnen die positief bezet zijn.

- *Wie vind je aardig, met wie wil je graag bevriend zijn?*
- *Wie uit de klas is je vriendje/vriendin?*
- *Wie heeft je wel eens geholpen/ wie denk je zal je helpen?*

Het kan soms moeilijk zijn te vragen welke kinderen de problemen veroorzaken want dat zou als klikken kunnen worden beschouwd.

- *Om je te kunnen helpen moet ik weten wie niet aardig/lelijk tegen je doet.*
- *Wie doet naar tegen je (hoofdacteurs)?*
- *Wie doet er nog mee, wie is er verder bij betrokken(meeloper, toeschouwer)?*

Vertrouwelijkheid en brief of tekening:

Misschien vindt het slachtoffer het leuk om een brief te schrijven aan de groep of een tekening te maken om te laten zien of horen hoe het met hem/haar gaat of hoe hij of zij zich voelt door de peestsituatie. Jij legt uit aan de leerling dat jij de brief in de groep gaat voorlezen. Hij zij hoeft dus verder niets te doen. De rest kan hij/zij aan jou overlaten.

Misschien zijn er dingen besproken die je absoluut niet verder mag vertellen, als dat niet eerder al afgesproken is, is nu het moment hierover afspraken te maken.

Soms wil het slachtoffer niet dat zijn naam genoemd wordt – dat is helaas niet mogelijk. Je kan uitleggen dat je geen details over de omstandigheden hoeft te noemen maar de leerlingen moeten wel weten over wie het gaat.

Afspraak maken over nabespreking:

Aan het eind van het gesprek maak je een afspraak over de nabespreking over 8 tot 14 dagen. De leerling zelf hoeft verder niets te doen maar je geeft haar/hem wel opdracht te kijken in hoeverre de situatie is veranderd.

Voor het geval dat de leerling heel bang is, is het handig af te spreken dat hij/zij altijd bij jou terecht kan.

Vorbereidingsfase voor stap 2 (praten met steungroep):

De steungroep bevat 6 tot 8 leerlingen.

- Aanvoerder
 - Meeloper
 - Leerlingen die tot nu toe niets met het pestgedrag te maken hadden en tot een oplossing kunnen bijdragen
-
- 50 % Aanvoerder, meelopers
 - 50% andere leerlingen

Uitnodiging steungroep (nog steeds voorbereidingsfase):

- De uitnodiging is persoonlijk (op middelbare scholen worden scholieren vaak schriftelijk uitgenodigd)
- De uitnodiging wordt uitgesproken als een wens om hulp/steun bij de oplossing van een probleem
- De reden voor de uitnodiging wordt nog niet precies genoemd

Gesprek met de steungroep (nog steeds voorbereidingsfase):

- Het gesprek vindt plaats tijdens lestijd
- Hierbij is het handig rekening te houden met leerkrachten van leerlingen uit andere klassen mbt toetsen enz.
- Het gesprek duurt gemiddeld een half uur tot drie kwartier
- De steungroep steunt de leerkracht met het doel de peestsituatie te laten stoppen – de groep steunt niet de gepeste leerling

Binnen school zijn normaal gesproken de leerkrachten verantwoordelijk de peestsituatie te beëindigen. Alleen hebben de leerkrachten hierbij hulp nodig van de leerlingen. Juist die hulp vraag jij van de steungroep

De leerkracht die het gesprek met de steungroep leidt moet vertrouwen van de groep hebben

Het is niet handig een leerkracht het gesprek te laten leiden die zelf op dit moment onderdeel van het probleem is of met de leerlingen uit andere redenen niet goed overweg kan.

Vorbereiding voor jezelf (houding, instelling):

Mijn houding tegenover de steungroep

- *Hoe blijf ik waarderen ondanks de moeilijke situatie?*
- *Hoe voorkom ik het maken van verwijten tegenover de pester of meelopers?*
- *Hoe maak ik de leerlingen duidelijk dat ik hun steun nodig heb?*
- *Duidelijk de sterke kanten en bekwaamheden van de leerlingen benoemen*

Hoe bouw ik het gesprek op met de steungroep

- *Duidelijk sturen*
- *Blijf waarderen*
- *Niet oordelen*
- *Geen eigen ideeën inbrengen voor de oplossing*
- *Verwijten onderling vriendelijk onderbreken*
- *Niet reageren op provocaties of aanvallen tegenover het slachtoffer*
- *Leidt het gesprek steeds weer naar de toekomst (hoe kan de situatie verbeteren?)*
- *Houdt oogcontact*
- *Betrek alle leerlingen van de steungroep bij het gesprek – iedereen is belangrijk voor de oplossing*

Einde voorbereiding stap 2

Stap 2 Organiseer een bijeenkomst met de steungroep

Het gesprek met de steungroep (nu echt):

Vorbereiding ruimte

- Kring of ronde tafel

- Goede sfeer creëren
- Begroeting van ieder kind
- Soms een hand geven als teken dat hier iets belangrijks gaat gebeuren

Inleiding gesprek

- In het begin weten de leerlingen nog niet wat hun te wachten staat. Het is daarom handig een positieve insteek te kiezen
- Fijn dat jullie hier zijn
- Jullie zijn uit de les gehaald, ik hoop dat is geen probleem voor jullie
- Je kan de groep informeren hoe lang het gesprek gaat duren

Je komt tot het onderwerp

- *Jullie vragen zich zeker af waarvoor jullie hier gekomen zijn*
- *De reden is dat ik jullie hulp nodig heb*
- *Met jullie medeleerling (naam) gaat het niet zo goed*
- *Hij/zij vindt het niet meer leuk op school*

Stap 3 Uitleg probleem

Op dit moment is het belangrijk geen verwijten te maken, in de ik-taal te spreken en te laten zien dat jij je zorgen maakt:

- *Ik maak me zorgen over (naam). Ik wil deze situatie graag verbeteren*
- *Ik ben geschrokken over het feit dat iemand op onze school bang is om naar school te gaan omdat hij/zij zich niet meer veilig voelt.*
- *Ik vind het belangrijk dat onze school een veilige plek is voor alle leerlingen. Ik denk dat wij alle een steentje kunnen bijdragen dat niemand bang hoeft te zijn op school. Daarom heb ik jullie uitgenodigd om jullie te vragen wat wij met zijn allen zouden kunnen doen dat (naam) zich weer veilig voelt op school.*

Belangrijk: geen feiten noemen wat er precies is gebeurd in de peestsituatie. Je gaat ook geen details vertellen waarover je met het slachtoffer hebt gepraat. In eerste instantie ga jij vertellen hoe het slachtoffer zich voelt. Ook het woord 'pesten' ga je niet gebruiken.

Voor het geval dat het slachtoffer een tekening heeft gemaakt of een brief heeft geschreven kun je die nu aan de groep voorlezen of laten zien.

Aan het einde van deze fase is het iedereen in de groep duidelijk wat het probleem is.

Stap 4 Deel de verantwoordelijkheid

Omgaan met schuld/verwijten:

Nadat het probleem is uitgelegd voelen sommige kinderen zich misschien ongemakkelijk. Nu is het belangrijk duidelijk te maken aan de groep dat het hier niet om straf of schuld gaat maar dat wij hier met zijn allen zijn om de situatie te verbeteren.

Voor het geval dat leerlingen uit de steungroep beginnen met verwijten of iemand gaan beschuldigen is het handig er niet op de verwijt in te gaan maar naar de toekomst te kijken.

- *Het is niet belangrijk voor mij uit te zoeken wie wat gedaan heeft maar hoe wij het probleem kunnen oplossen en wat wij kunnen doen dat (naam) weer naar school gaat.*
- *Er zijn een hoop dingen gebeurd die niet leuk zijn. Het verleden kunnen wij niet meer veranderen. Maar wij kunnen met zijn allen kijken hoe het in de toekomst beter kan worden.*

Waarom heb je deze leerlingen in de steungroep gevraagd?

Nadat de leerlingen hebben gehoord wat het probleem is vragen zij zich soms af waarom zij erbij zitten. De leerlingen willen dan vaak weten waarom zij zijn uitgenodigd om te helpen. Het is dus handig tegenover iedere leerling een reden te kunnen noemen waarom hij/zij erbij zijn.

- *Ik heb jullie uitgenodigd omdat jullie volgens mij de juiste leerlingen zijn die mij kunnen helpen*
- *Jullie kennen (naam) en jullie klas het best*
- *Ik heb jou (naam) uitgenodigd omdat het mij al vaker opviel dat jij goede ideeën hebt hoe je iemand kan helpen*
- *Jij (naam) hebt een goed contact met de meeste leerlingen uit de klas. Het is makkelijk voor jou anderen dingen uit te leggen die voor de klas belangrijk zijn.*
- *Jouw docent heeft mij verteld dat jij (naam) altijd heel betrokken bent als het met iemand niet goed gaat.*

Stap 5 Ideeën en voorstellen verzamelen

Nu is het voor de leerlingen in de steungroep duidelijk dat niemand gestraft of beschuldigd wordt. Dat geeft hun gelegenheid naar oplossingen te kijken. Iedere leerling krijgt de ruimte eigen ideeën in te brengen om de situatie te verbeteren.

- *Hebben jullie een idee wat ieder van jullie zou kunnen doen?*
- *Wat zouden jullie leuk vinden als jullie in deze situatie waren?*

Het is belangrijk de verzamelde ideeën vast te houden en ieder idee aan een leerling te koppelen

- *Wil jij (naam) het huiswerk thuis langsbrengen*
- *Wil jij met (naam) op het schoolplein omgaan*
- *Wil jij met (naam) een keer afspreken buiten school*

Stap 6 Spreek je vertrouwen uit tegenover de groep

Bedanken:

Je bedankt de steungroep voor al die goede ideeën en de steun. Je geeft de verdere oplossing in hun handen.

- *Ik wil jullie bedanken voor jullie hulp*
- *Jullie hebben veel ideeën verzameld en ik weet zeker dat het voor (naam) zo weer mogelijk wordt om zich goed te voelen. Ik denk dat het voor de hele klas fijn is als de sfeer weer beter wordt.*
- *Ik vertrouw op jullie steun en ben overtuigd dat jullie dat voor elkaar krijgen.*

Nabespreking afspreken

Aan het eind van het gesprek met de steungroep maak je een afspraak voor een nabespreking

- *Over 10 tot 14 dagen wil ik graag nog eens met jullie praten om te horen hoe jullie de situatie inschatten*
- *Ik ga jullie dus nog eens uitnodigen*
- *Ik ga jullie dan een op een vragen voor een gesprek*
- *Ik weet nog niet precies wanneer maar ik ga jullie dan direct aanspreken*

Afscheid met handdruk (sommige leerkrachten werken met briefjes waarop de hulpopdrachten van de leerling staan en die zij de leerling meegeven).

Stap 7 Nabespreking met het slachtoffer

Na de situatie vragen:

- *Hoe ging het de laatste weken?*
- *Hoe voel je je nu?*
- *Wat is er verbeterd?*
- *Wat heb je verder nog nodig, wat wil je nog graag anders?*
- *Is er nog iets dat ik voor je kan doen?*

Afsluiting

Als de situatie verbeterd is:

- *Als de situatie weer slechter gaat worden – laat het me aub snel weten.*

Als de situatie niet voldoende is verbeterd

- *Ik ga nogmaals met jouw medeleerlingen praten en dan opnieuw met jou overleggen wat wij het beste verder kunnen doen*

Nabespreking met de steungroepleden (apart):

Met ieder lid van de steun groep voer je een apart gesprek. Door de leerling apart te spreken heeft deze de mogelijkheid eerlijker te zijn wat tot een betere begrip kan leiden. Ook is het uit preventie reden van voordeel ieder lid van de groep op haar of zijn bijdrage voor de oplossing aan te spreken. Omdat de leerling zich persoonlijk verantwoordelijk voelt. Het is niet om de leerling te controleren of alsnog te beschuldigen of straffen. Ook hier is het belangrijk waardering te tonen voor de bijdrage van ieder leerling van de steungroep.

Tijd: De gesprekken duren tussen 5 tot 10 minuten.

Uitnodiging: Het is handig van tevoren vast te leggen in welke volgorde de leerlingen naar je toe komen.

Pauze: Je kunt de gesprekken ook b.v. in de pauze of op het schoolplein voeren en dan over meerdere dagen verdelen. Het is echter niet handig de gesprekken onder tijdsdruk te voeren ook al zijn het maar korte gesprekken.

Opbouw gesprek:

- *Wij hadden afgesproken dat ik iedereen nog eens aanspreek hoe het nu gaat met (naam). Ik ben benieuwd hoe jij de situatie nu inschat en of jij vindt dat de situatie verbeterd is.*
- *Vind jij het goed dat wij nu over de situatie gaan praten?*
- *Fijn dat jij bent gekomen – is het oké voor jou nu uit de les te worden gehaald?*

Aansluitend vraag jij de leerling over de situatie:

- *Wat heb jij waargenomen?*
- *Wat denk jij hoe het nu gaat met (naam)?*
- *Wat denk jij is verbeterd?*
- *Wat denk jij zou moeten gebeuren dat (naam) zich beter voelt in de klas?*
- *Hoe vond jij de steungroep?*
- *Hoe gaat het met jou nu?*

Afsluiting

Als de situatie is verbeterd, bedank je de leerling voor de steun en hulp.

Als de situatie niet voldoende is verbeterd, dan geef je aan dat er nog een bijeenkomst met de groep zal plaatsvinden en dank je de leerling voor de hulp.

Bijlage 13 Informatie over pesten

Websites

- www.pestweb.nl
- www.stoppestennu.nl
- www.herstelrechtinhetonderwijs.nl
- www.noblame.nl
- www.mijnkindonline.nl
- www.vraaghetdepolitie.nl
- www.meldknop.nl
- www.helpff.nl
- www.nji.nl/Pesten
- www.pesten.nl
- www.schoolenveiligheid.nl
- www.mediawijsheid.nl/onlinepesten
- www.halt.nl
- www.veiliginternetten.nl
- www.vo-raad.nl
- www.wetten.overheid.nl
- www.onderwijsinspectie.nl
- www.rijksoverheid.nl
- www.wegwijzerjeugdenveiligheid.nl/
- www.wij-leren.nl
- www.keesvanoverveld.nl
- www.m5groep.com

Boeken

- *Alles over pesten*, Mieke van Stigt, 2014
- *Groepsplan gedrag in het voortgezet onderwijs*, Kees van Overveld, 2014
- *Van pesten naar samenwerken*, Sue Young, 2012
- *Handboek herstelrecht in het onderwijs: In plaats van schorsen*, Jan Ruigrok en Hans Oostrik, 2007
- *Kinderen En Pesten*, Bob van der Meer, 2002

Films

- Spijt!
- De tasjesdief
- Ben X
- Bluebird
- Achtstegroepers huilen niet
- Stuk!
- Bully
- Cyberbully
- The Reunion
- Después de Lucía

Bijlage 14 Herstelrecht als basis voor een verbindende school

Herstelrecht

Slachtoffer	Dader
Deze vragen kunnen jou helpen wanneer je schade of last hebt ondervonden van het gedrag van een ander.	Als jij wordt aangesproken op jouw gedrag, kunnen deze vragen je helpen het probleem dat je veroorzaakt hebt, op een goede manier op te lossen?
Wat is er gebeurd?	Wat heb je gedaan?
Wat ging er door je heen toen het gebeurde?	Waarom deed je wat je deed?
Welk effect heeft de gebeurtenis op jou en je omgeving gehad?	Hoe denk je nu over wat je gedaan hebt?
Wat is het meest nare voor je?	Waar heb je het meeste spijt van?
Wat moet de dader jou aanbieden om wat er gebeurd is goed af te kunnen ronden en weer met elkaar verder te kunnen?	Wat kun jij doen om de schade die jij hebt toegebracht te herstellen en weer met elkaar verder te kunnen?

Herstelrecht als basis voor een verbindende school.

Samenvatting.

Steeds meer scholen maken kennis met de uitgangspunten en mogelijkheden van Herstelrecht. Dit artikel is een korte terugblik op de ontstaansgeschiedenis van Herstelrecht, de verspreiding ervan over alle werelddelen en de bijzondere plek die daarbij wordt ingenomen door het International Institute for Restorative Practices (<http://www.iirp.org>) in Bethlem, Pennsylvania, USA.

Daarna beschrijft het de ontwikkelingen in Nederland door KPC Groep, waarbij het concept een praktische vertaling heeft gekregen naar het onderwijs. Op dit moment zijn op meer dan honderd scholen in Nederland docenten bekend met de beginselen van herstelrecht.

Via de opleiding 'Herstelrechtsspecialist in de eigen school', worden functionarissen in het VO en het MBO getraind in de achtergronden en de implementatie van dit veelbelovende model. Ook in het primair onderwijs blijkt Herstelrecht een goede voedingsbodem voor het ontwikkelen van een gezond pedagogisch-didactisch klimaat.

Inleiding.

Herstelrecht (Restorative Justice) is afgeleid van de manier waarop Maori's in Nieuw Zeeland conflicten oplosten, waarbij de focus vooral was gericht op herstel van de aangerichte schade en van de verstoorde relatie. Sociaal-emotionele binding en harmonie was daarin belangrijker dan afwijzing van de dader(s). Toen het westerse systeem van oordelen en veroordelen werd opgedrongen, bleek het aantal niet opgeloste conflicten enorm toe te nemen. Dat leidde ertoe dat in 1989 de "Children, Young Persons and their Family Act" werd aangenomen, waarbij Restorative Justice officieel erkenning kreeg van de overheid. Het ministerie van Justitie van Nieuw Zeeland geeft de volgende omschrijving:

Restorative Justice is een proces dat bij een speciale overtreding van de gedragsregels, voor zover mogelijk, alle belanghebbenden betreft bij het gezamenlijk vaststellen en benoemen van de schade, de behoeften en de verplichtingen, met als doel genoegdoening en herstel van de relatie.

Vanuit Nieuw Zeeland en Australië vond Herstelrecht zijn weg over alle werelddelen. Met name in de USA, maar ook in landen als Groot-Brittannië, België, Argentinië, Canada, Hongarije, Israël, India en Zuid-Afrika ontstonden bewegingen die zich achter het gedachtegoed van Herstelrecht schaarden. Voorloper daarbij werd het International Institute for Restorative Justice, dat door de enorme gedrevenheid van zijn oprichter, Ted Wachtel, samenhang bracht in alle initiatieven die over de hele wereld ontplooid werden. Hij was ook de man die de mogelijkheden voor het onderwijs zag en de koppeling maakte met het justitionele jongerenwerk en zijn 'Safer-Saner schools'.

Begin 2000 ontstonden er in Nederland twee ontwikkelingen: enerzijds via de Eigen Kracht Centrale (Rob van Pagee), die zich vooral richtte op de maatschappelijke context, met *echt recht conferenties* en *eigen kracht conferenties*. (zie: www.eigenkracht.nl).

Daarnaast ontwikkelde KPC Groep het model van de Verbindende school, met drie belangrijke peilers: pro-actief: de pedagogische dansvloer als basis voor een goed onderwijsklimaat, reactief: herstelinterventies bij conflicten, waarbij herstelrechtkaartjes een belangrijke rol spelen, en curatief: de non-contracten, waarbij leerlingen gestimuleerd worden hun behoeften op een positieve manier vorm te geven. Op dit moment wordt een toolkit ontwikkeld voor scholen die invoering van herstelrecht in hun onderwijs overwegen. (www.kpcgroep.nl)

Herstelrecht of strafrecht?

Onderwijsinstellingen die kiezen voor Herstelrecht maken een fundamentele keuze. Zij staan voor een schoolklimaat dat gebaseerd is op respect:

- Respect voor jezelf
- Respect voor de ander
- Respect voor de omgeving

Alle omgangsregels worden getoetst op deze drie indicatoren. En alle gedrag van het schoolteam en de leerlingen wordt hieraan getoetst. Waar nodig worden regels aangepast of mensen aangesproken op hun gedrag. Met de bedoeling om er samen beter van te worden.

Deze scholen gaan er vanuit dat conflicten of overschrijding van normen weliswaar het schoolklimaat verstoren, maar dat strafmaatregelen geen garantie bieden voor een goede aanpak van de problematiek. Uiteraard zijn schoolregels er niet voor niets en iemand die ze overtreedt moet de straf krijgen die daarvoor staat. Dat schept duidelijkheid en structuur.

Basisvragen om dat te bepalen zijn:

- Wat is er gebeurd?
- Wie heeft het gedaan?
- Welke straf staat daarop?

Maar daarmee is het probleem meestal niet opgelost. Er is schade ontstaan, die materieel, fysiek en emotioneel kan zijn. Zowel voor de dader, het slachtoffer en andere betrokkenen staat die schade nieuwe kansen, een nieuwe start in de weg. Sterker nog: het kan de bron zijn voor nieuwe conflicten.

Herstelrecht gaat daarom een flinke stap verder. Daarin wordt vooral aandacht besteed aan herstel van de verhoudingen.

Basisvragen daarbij zijn:

- Wat is er gebeurd?
- Wat dacht je op dat moment en hoe denk je er nu over?
- Wie is er door het gebeurde beschadigd, benadeeld, en hoe?
- Hoe zorgen we ervoor dat iedere betrokkene zijn kant van het verhaal kan laten horen?
- Wat is nodig om te herstellen wat gebeurd is?
- Wat leren we hierover voor de toekomst?

Uitgangspunten vanuit strafrecht		Uitgangspunten vanuit Herstelrecht
Normoverschrijdend of ongepast gedrag is in de eerste plaats een overtreding van schoolregels.	1	Normoverschrijdend gedrag is een aantasting van het welbevinden van een persoon of groep door een of meer anderen.
De schuldvraag staat centraal: wat is er gebeurd en wie het heeft gedaan.	2	De probleemoplossing staat centraal. Dit gebeurt door het benoemen van gevoelens en behoeften door betrokkenen en door te onderzoeken hoe daaraan tegemoet te komen.
De (school)leiding bepaalt de strafmaat. De belangen van het slachtoffer zijn ondergeschikt.	3	Alle betrokkenen zoeken samen, daarin gesteund door derden, naar een bevredigende oplossing.
Straf moet afschrikken en herhaling voorkomen.	4	Herstel van wat is aangericht staat voorop. Doel is alle partijen genoegdoening te geven, verzoening en groei van verantwoordelijkheidsbesef voor de toekomst.
De dader wordt gepersonifieerd met zijn daad. De omstandigheden van de dader spelen geen rol: regels zijn regels.	5	Dader en daad worden losgekoppeld. Normoverschrijdend gedrag creëert een conflict tussen personen, waaruit door iedereen geleerd kan worden.
Het ene onrecht wordt daardoor vergolden met het andere. De dader wordt daarmee in zijn beleving ook slachtoffer.	6	Herstel van pijn/schade die geleden is of de relatie die verstoord is, waarbij de daad en niet de dader wordt veroordeeld.

Betrokkenen die door het gebeurde benadeeld zijn hebben geen stem; naar hun behoeften wordt niet gevraagd.	7	Alle betrokken worden aangemoedigd aan herstel mee te werken, waardoor ieder er sterker uitkomt.
De mate van veroordeling van de dader is terug te vinden in de zwaarte van de opgelegde straf.	8	De dader wordt beoordeeld op het besef van de gevolgen van zijn daad, het nemen van verantwoordelijkheid daarvoor, het inzien van de consequenties van zijn keuzes en het meedenken over herstel van de aangerichte materiële, fysieke of relationele schade.

Fig. 1 (Bron: De verbindende school, Herstelrecht in het Nederlandse onderwijs. KPC Groep)

Invalshoeken voor het Nederlandse onderwijs.

In Nederland zijn door KPC Groep de principes van Herstelrecht vertaald naar de praktijk van het onderwijs. Aanvankelijk voor het voortgezet en het middelbaar beroepsonderwijs, maar steeds meer raken ook scholen voor primair en speciaal onderwijs geïnteresseerd in de mogelijkheden.

Hoewel Herstelrecht in de naam met zich meedraagt dat er iets te herstellen valt, dus dat er sprake is van een reactie, bijvoorbeeld bij een conflict, gaat het model in wezen veel verder. Volledig ingevoerd is het de basis van alle pedagogisch en didactisch handelen in de school. Het is daarmee ook een proactief of preventief model. Bij herhaalde, ernstige gedragsproblematiek, waarvan de oorzaken gedeeltelijk buiten de school kunnen liggen, werkt Herstelrecht ook curatief.

De mogelijkheden op een rijtje:

Preventief: De Verbindende School met de 'Pedagogische Dansvloer'

- Creëert een gezond omgangsklimaat, waarin docenten en leerlingen vanuit wederzijds respect gedeelde verantwoordelijkheid dragen voor de eigen ontwikkeling, de relatie met anderen en de zorg voor de leeromgeving.
- Bevordert de onderlinge communicatie en het geven van feedback over lastige situaties en gebeurtenissen, onder andere via gesprekskringen.
- Stimuleert tot (zelf)reflectie op leerprestaties, waarmee docenten een coachinginstrument in handen hebben bij voortgangsgesprekken.

Reactief: Herstelpraktijken, geënt op het *continuüm van Herstelrecht interventies*.

- Van informele (waarschuwend knipoojje) tot uiterst formele interventies (Herstelrechtconferenties).
- Herstelgesprekken in de kring, met behulp van vragenkaartjes
- Herstelgesprekken tussen groepjes, of individuele leerlingen, met de kaartjes.
- Bespreken van conflicten en zoeken naar win-win oplossingen met behulp van het model van de Pedagogische Dansvloer.

Curatief: Werken met non-contracten.

- Het opstellen van non-contracten door leerlingen met specifiek probleemgedrag.
- Het achterhalen van de achterliggende hulpvraag en de onderliggende behoefte
- Het zoeken naar oplossingsgerichte sancties in plaats van repressieve strafmaatregelen.

Repressief: schorsen of verwijderen.

- Bij ernstige overtredingen kan een schorsing op zijn plaats zijn. De bedoeling daarvan is bezinning op het gebeurde, bewustwording van eigen verantwoordelijkheid en het voorbereiden op een herstelconferentie. Nog steeds met de intentie te herstellen wat er is gebeurd.
- Een leerling die alle bovengenoemde mogelijkheden naast zich neerlegt, kiest daarmee uiteindelijk voor een school zonder Herstelrecht. Dat betekent dat

zo'n leerling de school zal verlaten, uit eigen keuze. Hij wordt dus niet verwijderd, maar gaat zelf.

Het model van de Pedagogische Dansvloer.

De Pedagogische Dansvloer is in feite een matrix die vier pedagogische modellen weergeeft. In elke school zijn voorbeelden van die modellen te vinden. Ze zijn gebaseerd op de relatie tussen sturen, controleren, beheersen enerzijds, en ondersteunen, helpen, tolereren anderzijds.

Voorstanders van meer sturing vinden voorstanders van meer ondersteuning tegenover zich.

Bij ieder ernstig incident laait de discussie weer op. Het blijkt onmogelijk om op één lijn te komen. Maar eigenlijk is het een non-discussie; het gaat niet om meer van het één of meer van het ander, maar om een gezond evenwicht tussen beide uiteinden van de lijn: zowel sturing als ondersteuning zijn gewenst. Sturing, zodat leerlingen weten waar ze aan toe zijn, wat er van hen wordt verwacht en wat er gebeurt als ze in gebreke blijven. Ondersteuning, die leerlingen het vertrouwen geeft dat ze alle hulp kunnen krijgen die nodig is om de gewenste taken ook (zelf!) tot een goed einde te brengen.

We komen zo tot vier pedagogische grondmodellen:

I Sturing + ; Ondersteuning - (gebaseerd op macht)	repressieve school
II Sturing - ; Ondersteuning - (gebaseerd op onmacht)	depressieve school
III Sturing - ; Ondersteuning + (gebaseerd op tolerantie)	tolerante school
IV Sturing + ; Ondersteuning + (gebaseerd op respect)	verbindende school

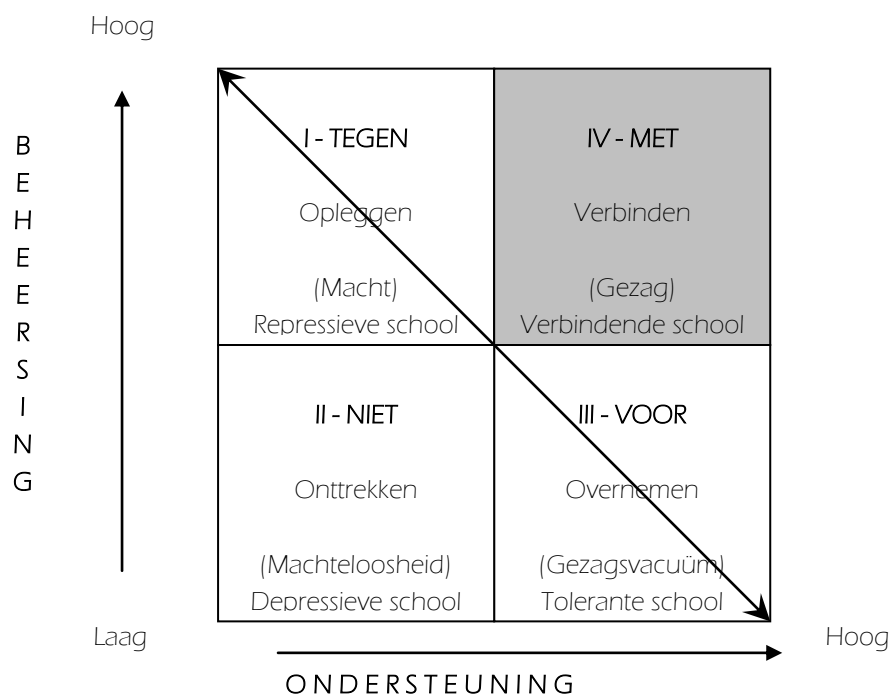

Fig. 2 Sociale-discipline-matrix (naar Paul McCold & Ted Wachtel, 2000)

Franklin Ernst, één van de grondleggers van Transactionele Analyse (TA), beschreef al in 1971 vier manieren waarop mensen naar elkaar kijken, en van waaruit ze met elkaar communiceren (1971). Ook hij maakte een matrix, die enigszins gekanteld, naadloos aansluit bij de sociale discipline matrix. Daarin maakt hij duidelijk waarom mensen soms posities innemen die leiden tot de vier bovengenoemde pedagogische modellen. Hij noemde dit de OK Corral.

VIER BASISHOUDINGEN OM TE COMMUNICEREN

(Ik moet jou niet)	(Wij zijn er voor elkaar)
IK BEN OK	IK BEN OK
JIJ BENT NIET OK	JIJ BENT OK
Ik + Jij -	Ik + Jij +
Ik - Jij -	Ik - Jij +
IK BEN NIET OK	IK BEN NIET OK
JIJ BENT NIET OK	JIJ BENT OK
(Wij hebben niets met elkaar)	(Jij bent belangrijker dan ik)

Fig. 3 Naar de OK Corral van Franklin Ernst (1971)

Ik + Jij - leidt tot:	Sturing + ; Ondersteuning -	gebaseerd op macht
Ik - Jij - leidt tot:	Sturing - ; Ondersteuning -	gebaseerd op onmacht
Ik - Jij + leidt tot:	Sturing - ; Ondersteuning +	gebaseerd op tolerantie
Ik+ Jij + leidt tot:	Sturing + ; Ondersteuning +	gebaseerd op respect

Als we beide modellen combineren, ontstaat het model van de **'Pedagogische Dansvloer'**.

In de onderste driehoek zien we pedagogische modellen en basishoudingen terug die leiden tot de Dramadriehoek: mensen houden elkaar gevangen in de psychologische rollen van Aanklager (macht), Slachtoffer (onmacht) en Redder (overmacht). Het maakt elke groei onmogelijk. Dit noemen we Rode school.

In de bovenste driehoek zien we de pedagogische modellen en basishoudingen terug van de Winnaarsdriehoek: Assertiviteit, Kwetsbaarheid en Zorgzaamheid. Hierin geven mensen elkaar de kans om te groeien. Dit noemen we Groene school.

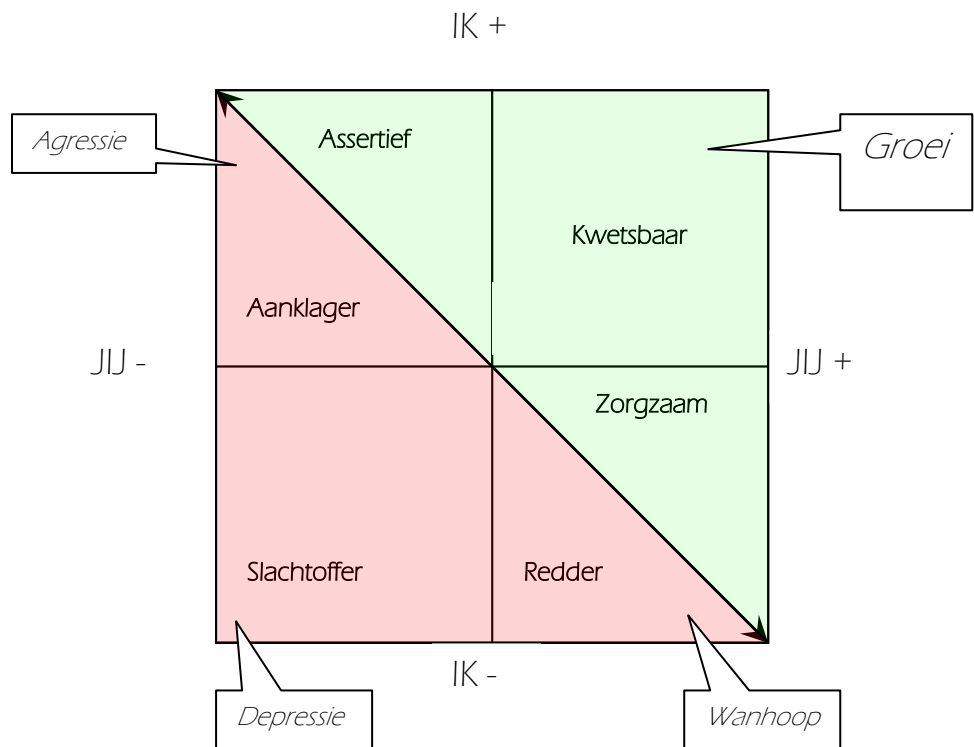

Fig.4 Model van de Pedagogische Dansvoer

Dit model geeft aan dat er twee mogelijkheden zijn om sturing (linksboven) te geven:
 Groene sturing: is gericht op herstel van de verhoudingen en nodigt de leerling uit weer vanuit het verbindende kwadrant (rechtsboven) te werken.
 Rode sturing: is gericht op het afreageren van eigen frustraties, boosheid of irritatie. Dat lukt wel even op, maar het resultaat is dat de leerling rood gedrag blijft vertonen. Agressie roept agressie op.

Ook zijn er twee manieren om ondersteuning (rechtsonder) te geven:
 Groene ondersteuning is erop gericht condities te creëren waarin de leerling weer voor zichzelf kan zorgen en dus kan groeien.
 Rode ondersteuning neemt de problemen van de leerling over en lost ze voor hem op, tolereert overschrijdend gedrag uit angst voor verstoring van de relatie. Dat geeft wel even rust, maar het resultaat is dat de leerling steeds meer een beroep op je doet, omdat hij niet leert zelf zijn problemen aan te pakken.

Weerstand als signaal voor verandering.

In de praktijk van alle dag zullen de meeste docenten er naar streven om vanuit het verbindende kwadrant te werken. Maar door allerlei oorzaken: werkdruk, piekbelasting, drukke groepen, normoverschrijdend gedrag, fysieke klachten, privéproblemen etc. is het heel begrijpelijk dat dit niet altijd lukt. Leerlingen trekken je soms mee in het rood, soms heb je zelf even zin in rood, afreageer gedrag. Helaas levert dit meestal niet het gewenste resultaat op. Er ontstaat weerstand, of de weerstand groeit. Dat is het beste signaal dat een groep je kan geven: zo willen we het niet, probeer het eens op een andere manier... Weerstand is een uitnodiging aan de docent om terug te keren naar groen: niet Aanklagen, maar wel voor jezelf opkomen, geen Slachtoffer zijn, wel je kwetsbaarheid (durven) laten zien. Niet Redden, maar wel zorgzaam zijn. Kortom: communiceren met elkaar vanuit wederzijds respect.

Continuüm van Herstelinterventies.

Om terug te komen in Groene school, of mooier nog, om daar te blijven, is een interventiecontinuüm ontwikkeld, dat oplopend van informeel naar formeel, handvatten geeft aan die communicatie.

Informeel Formeel →

Effect van gedrag op de gevoelens van anderen benoemen	Vragen die de bewustwording stimuleren van het gedrag en het effect op anderen.	(On)voorbereide bijeenkomst met de dader en de gedupeerde. Dit is een vorm van mediation, een miniconferentie	Het werken met non-contracten en Probleem Oplossende sancties	Voorbereide bijeenkomst met een grotere groep betrokkenen (Gespreks-cirkel)	Formele herstel conferentie als laatste mogelijkheid tot herstel
--	---	---	---	---	--

Fig. 5 Continuüm van interventies in een verbindende school (naar Ted Wachtel)

- **Effect van gedrag benoemen:** “Ik word erg boos als iemand dit soort dingen zegt.”
- **Bewustwording stimuleren** “Weet je wel hoe die opmerking bij haar is overgekomen?” “Wat ga je daaraan doen?”
- **(On)voorbereide bijeenkomst van dader en gedupeerde(n).** Dit kan met of zonder hulp van een (peer)mediator. Bedoeling is begrip voor wat er gebeurd is en herstel van de verhoudingen. Hiervoor zijn speciale vragenkaartjes ontwikkeld. Aan de voorkant staan vragen voor degene die normoverschrijdend gedrag vertoonde, aan de achterkant staan vragen voor de benadeelde(n).

Herstelrechtvragen
als iemand je aanspreekt op jouw gedrag:

Wat gebeurde er precies? 1

Wat dacht je op dat moment?

Wat vind je er nu van?

Wie is of zijn er benadeeld? Hoe?

Hoe ga je dat herstellen?

Herstelrechtvragen
als je benadeeld bent door het gedrag van een ander:

Wat gebeurde er precies? 2

Wat dacht je op dat moment?

Wat is het ergste voor jou?

Wie is of zijn er benadeeld? Hoe?

Wat is nodig om dat te herstellen?

Fig.6 De vragenkaartjes

- **Het opstellen van non-contracten.** Bijvoorbeeld een non spijbel contract een non pesten contract, een non agressie contract. Afhankelijk dus van het normoverschrijdende gedrag stelt de leerling zelf vast welk gedrag hij wil stoppen en hoe hij dat gaat doen. Het is het tegengestelde van een contract waarbij de school de voorwaarden oplegt aan de leerling. Deze interventie wordt hieronder nader uitgewerkt.
- **Gesprekskringen of herstelkringen.** Deze worden structureel gehouden op vaste tijdstippen van de dag of van de week, als opening of afsluiting. Daarin wordt besproken hoe ieder zich voelt, wat je nodig hebt om aan het werk te gaan en welke hulp je daarbij nodig hebt. Aan het eind van de dag wordt teruggekeken op de dag, of iedereen goed naar huis kan en wat daarvoor misschien nog moet gebeuren. Deze bijeenkomsten zijn vooral bedoeld om het gemeenschapsgevoel te stimuleren, vanuit assertiviteit, kwetsbaarheid en zorgzaamheid. Maar ook kunnen ze ingezet worden als er een probleemsituatie is ontstaan in de groep die om een directe aanpak vraagt. Ook hier worden de kaartjes gebruikt als hulpmiddel om te begrijpen en te herstellen wat er gebeurd is. De tijdsduur van een kring kan variëren van tien minuten tot meer dan een uur, naar gelang de behoefte
- **De formele herstelconferentie** is het uiterste middel dat ingezet wordt bij zware problematiek, waarin schorsing of verwijdering op zijn plaats zou zijn, of waarbij anderen regelmatig ernstig leed is aangedaan. Deze conferentie vraagt veel voorbereiding en inzet van alle betrokkenen, met hun ouders en andere belanghebbenden. Meestal wordt hiervoor een externe gecertificeerde voorzitter aangetrokken. Ook deze conferentie is bedoeld om te begrijpen wat er gebeurde, de schade zo mogelijk te herstellen en om de dader(s) een kans te geven terug te keren in de gemeenschap. Voor deze conferenties is een protocol beschikbaar.

Werken met non-contracten en probleemoplossende sancties.

Een uiterst effectieve herstelinterventie, het afsluiten van een non-contract, heeft als basisvoorwaarde dat de betreffende leerling het gedrag zelf ook als een probleem ervaart. En vaak is dat ook zo:

“Ik snap ook wel dat de leerlingen van mijn groep het niet pikken dat ik me druk als er werk gedaan moet worden.”

“Ik ga ook liever een potje tennissen dan dat ik hier weer strafwerk zit te maken.”

“Ik baal ervan dat ik toch iedere keer die klep weer opentrek.”

“Ze laten me allemaal links liggen, omdat ik zo snel ruzie maak.”

Eigenlijk is het ook hoogst onwaarschijnlijk dat een leerling 's morgens naar school gaat om te zien hoe hij nu weer straf kan krijgen. Wat hij wil is, contact maken, erbij horen. Maar hoe doe je dat op een handige manier? Een non-contract helpt daarbij.

Aan ongewenst gedrag ligt vrijwel altijd een onvervulde behoefte of een hulpvraag ten grondslag. “Neem me serieus, zie dat ik het moeilijk heb. Accepteer me zoals ik ben.” Non-contracten gaan dan ook uit van de behoefte of hulpvraag. Het gedrag wordt veroordeeld, de persoon wordt gerespecteerd. Daarom is het non-contract geen afwijzing, maar een helpende hand.

Het non-contract kent een aantal stappen, die de leerling zelf zet, met begeleiding van bijvoorbeeld zijn mentor.

- Welk gedrag wil ik afleren, waar heb ik last van? Welke tijdslimiet?
- Tot welke problemen leidt dat gedrag?
- Wat is de onderliggende behoefte achter dat gedrag?
- Hoe kan ik die behoefte vervuld krijgen, met welk ander gedrag?
- Welke hulp heb ik daarbij nodig? Wie mag mij helpen, als het mis dreigt te gaan?
- Wat ga ik doen als het toch weer misgaat? Hoe herstel ik dat en hoe zorg ik ervoor dat ik er weer bij hoor? (Probleemoplossende sanctie*)

- Hoe weet ik dat ik bereik wat ik bereiken wil? Met wie evalueer ik dat en wanneer?

* **Probleemoplossende sanctie:** door de leerling zelf bedacht, niet als straf, maar als herstel. De sanctie moet daarom aan een aantal voorwaarden voldoen:

1. De schade die is aangericht moet erdoor worden hersteld.
2. Door deze actie profiteert iedereen: zowel de dader als de groep.
3. De sanctie moet raakvlakken hebben met het gedrag, en de eigenwaarde versterken. Je moet er dus van groeien.
4. De achterliggende behoefte moet vervuld worden.
5. Het moet uiteindelijk leiden tot herstel of verbetering van de situatie

Voorbeeld van een non-contract.

(Onderstaande leerling heeft een klasgenoot een bloedneus en een blauw oog geslagen. Het non-contract had binnen een week effect: het pestgedrag verdween!)

Non agressie contract *(namen geanonimiseerd)*

Van Pieter J....

Opgemaakt samen met mevrouw P., leerlingbegeleider.

Verklaring: Ik ga er voor zorgen dat ik de komende twee weken niet boos reageer als iemand mij uitscheldt of uitlacht.

Achterliggende reden: omdat ik stotter vinden leerlingen het leuk me daarmee te pesten en kwaad te krijgen. Als dat lukt hebben ze veel lol en krijg ik straf.

Behoeft: Ik wil graag vrienden hebben en anders reageren, maar weet niet goed hoe ik me moet beheersen als het weer gebeurt.

Preventie: Om te voorkomen dat ik toch kwaad word, helpt mevr. P. me om anders te kijken naar het pestgedrag, zodat ik niet boos meer word. Ik vraag ze rustig om er mee te stoppen en draai me dan om. Ik vraag mijn vriend Wim of hij me daarbij wil helpen, door te zeggen: "Niet reageren, toch?"

Sanctie: Als ik me toch niet kan beheersen en weer ga vechten, zal ik ze daarvoor mijn excuses aanbieden. Ook zal ik ze vragen me niet meer te pesten en uitleggen waarom ik dat vervelend vind. (Ik vind stotteren al erg genoeg zonder gepest te worden.) Ik weet nog niet of ik dat al kan, maar ik zal de groep waarin het gebeurt, een klein lesje in stotteren geven. Zodat we er samen lol om kunnen maken. Als ik dat niet durf, zal mevrouw P. het groepje uitnodigen en me daarbij helpen.

Evaluatiedatum:

Aldus opgemaakt te:

Datum:

Handtekening:

Akkoord leerlingbegeleider: Akkoord Wim:

Fig.7 Voorbeeld van een non-contract

Een non-contract wordt door de leerling zelf opgesteld. Het gaat niet over het gedrag van anderen, maar over jezelf. Dat kan wel eens lastig zijn, als je door anderen geprovoceerd wordt (zoals in het voorbeeldcontract). Het gaat er niet om wie wat

gedaan heeft, maar of je verantwoordelijkheid wilt nemen voor je eigen gedrag. Als je dat niet wilt, is een non-contract onmogelijk, of heeft het geen positief resultaat. De begeleider heeft als belangrijkste taak de onderliggende behoefte en de achterliggende hulpvraag te verduidelijken. Want daardoor ziet de leerling de winst en gaat hij er helemaal voor. Ook hulp bij het bedenken van een goede sanctie is vaak nodig. Maar het moet wel zijn eigen idee blijven.

Tenslotte.

Herstelrecht staat NAAST strafrecht. Niet in plaats van, zeker niet bij ernstige delicten. Iemand die een medeleerling in een vechtpartij ernstig verwondt, of iemand die kluisjes leegsteelt, moet worden aangegeven bij de politie en krijgt ook binnen de school de straf die daarop staat. Regels zijn er niet voor niets! Het moet voor iedereen duidelijk zijn dat bepaald normoverschrijdend gedrag niet getolereerd wordt. Herstelrecht laat dat gedeelte echter bij de desbetreffende autoriteiten. We zien wel steeds meer dat Herstelrecht conferenties bij de daders inzichten doet ontstaan die tot echte spijt en schaamte leiden. En dat het vrijwillig op zich nemen van taken die tot herstel leiden, soms in bijkomende strafzaken tot vermindering van straf kan leiden, is winst op zich. Dat brengt ons tot een pleidooi voor een steeds betere samenwerking/afstemming tussen school en verschillende instanties op het gebied van justitie en jeugdhulpverlening. De eerste contacten daartoe, met de Eigen Kracht Centrale, zijn gelegd. Provincies en andere overheden zijn geïnteresseerd in de mogelijkheden en verstrekken soms subsidies.

Van dezelfde schrijver (en co-auteurs):

- Hans Oostrik, Jan Ruigrok: Wie kiest er nou voor agressie? Houten 2002
- Hans Oostrik, Jan Ruigrok en Wim van Vroonhoven: De Verbindende school: Herstelrecht in het Nederlandse Onderwijs KPC Groep, 2004
- Hans Oostrik: Zo zijn onze manieren: een draaiboek voor het ontwikkelen van een etiquette voor normen en waarden in de school
- Jan Ruigrok en Hans Oostrik: Handboek herstelrecht: In plaats van schorsen (Esch, 2008/KPC Groep)

's-Hertogenbosch, april 2008

Hans Oostrik

h.oostrik@kpcgroep.nl